БЕЛАРУСКАЕ СТУДЭНЦКАЕ ЗГУРТАВАНЬНЕ

КРЫВІЦКІ СЬВЕТАЧ

ВУЧЫСЯ ПРАЦУЙ і ЗМАГАЙСЯ

МЮНХЕН
1946

//

KRYVICKI ŚVIETAČ

//

ORHAN BIEŁARUSKAHA (KRYVICKAHA) STUDENCKAHA ZHURTAVANNIA - MIUNCHEN
Miesiacny casapis studenckaje moładzi. Vychodzic na pravoch rukapisu

==

Hod II. / Nr. 7-8. Lipien - znivien 1946 Cana 5 RM.

==

ZAMIEST POMNIKA.

/ Da ŭhodkaŭ śmierci Janki Kupały /

Travoj zialonaju tam ździrvanieła peŭna ŭžo samotnaja mahiła...
A moža rupnaja ruka (kab nie zabyli, barani Boh naščadki !) i pomnik vystaviła z nadpisam „Kupała Janka" ?
I kvietak kinuła, nu skažam, choć-by ružaŭ... Chto viedać mo - ža... Kab to-ž moh pabačyć...

....

...a niejak chočacca, kab prosta dzirvanieŭ toj nasyp.

Pad nasypam lažyć Łucevič Jan.
I kolki-b pomnikaŭ na nasypie tym ni pastaviŭ, ab Im zabyli-b ludzi, kali-b nia byŭ Jon Jankaju Kupałaj.
Prarokam, adradžencam - Jankaju Kupałaj, što klikaŭ naš narod da Voli, da Śviatła. Tym Jankaju, što siarod many, siarod naśmieškaŭ patrabavaŭ dla biełarusa prava ludźmi zvacca, što zahledžany ŭ vizyju cudoŭnaj minuŭščyny, kali „panam byŭ doma i słaŭnym za domam moj pataptany siahońnia narod" vioŭ nas ciarnistym šlacham našaha žyćcia da sonca, hej! da zor!
Kupałaju, sto zvonam svajich huślaŭ nas stojkaści narodnaje vu - ćyŭ i klikaŭ u padniabieśsie sakalinuju siamju, kab zdabyła jana dla Baćkaŭščyny-Biełarusi miejsca miž narodaŭ. I vieryŭ što:

„nia ŭmruć, nia ŭmruć užo jany
Raz chočuć sonca, słavy, pieśni
Zabjuć jim hučnyja zvany
Čaroŭnym zvonam na pradvieśni."

Kupałaj - huślarom, što łancuhi rvaŭ aplatajučyja dumy i horda havaryŭ:

„Silen kniaža karać
Hałavu silen žniać
Nia skuješ tolki dum łancuhami",

što, navat, u chviliny słabaści, źniaviery ab Baćkaŭščynie i narodzie pamiataŭ, za jich maliŭsia słovami:

„Viarni nam Baćkaŭščynu, Boža,
Kali Ty car i nieba i ziamli."

Kupałaju...
...a siońnia dzirvanieje peŭna nasyp...

Ale ci moža ździrvanieć, zraŭniacca i prapaści pamiać u sercach biełaruskaha narodu ? Ci moža ździrvanieć usio toje, što narod naš vyvieła na šlach śviadomaha zmahańnia ?
Nie, nikoli !
Narod naš zrazumieŭ svajho praroka, choć moža potym chto i pra-

bavaŭ sens słovaŭ huślara pierainačyć, a samaho jaho, raźbiŭšy huśli, dušoj złamać i pałažyć pad pomnik z ružami...

....

...tamu i chočacca, kab prosta dzirvanieŭ tam tolki nasyp...

A my? Zakinutyja losam na čužynu i adarvanyja fizyčna ad narodu, ci my zabudziemsia ab tym, chto nas na viek złučyŭ z narodam našym ?

Mahutnym, rodnym słovam chto vučyŭ nas pryhastvo adčuć svaje krajiny, lubić narod i movu ?

Ci my zabudziemsia ballady huślara ab słavie našych prodkaŭ i z sercaŭ vykiniem Kupału Janku ?

Nie, nikoli!...

My pomnik vystavili ŭžo daŭno jamu ŭ sercach našych.

....

....

...tamu j nia strašna, što tam prosta dzirvanieje tolki nasyp.

M. Jasinski

P A Ŭ S T A Ń !

Paŭstań z narodu našaha, prarok,
Prajavaŭ burałomnych varažbit,
I mudrym słovam skiń z narodu ŭrok,
Jakim byŭ viek praz voraha ŭ spavit.

Źbiary ŭ vadnu ŭsiu Biełaruś siamju,
Vaźmi ź jaje prysiahu i zarok,
Što nie pradaść siabie, svaju ziamlu...
Źniać puty Baćkaŭščynie ŭstań, prarok...

Paŭstań z narodu našaha, pieśniar,
Byłych i budučych viakoŭ bajan,
I ŭ burny klič, jak bury ŭdar,
Z vichrami zahudzi pad zvon kajdan.

Hudzi nad Biełarusiaj z kraju ŭ kraj,
U sercach śpiačych raspali pažar,
Nad kurhanami piarunom zajhraj.
Zbudzić niabožčykaŭ paŭstań, piaśniar!

Paŭstań z narodu našaha, vajak,
I vołatam na Jurjevym kani
Narod ahrableny - by z torb žabrak -
Za Baćkaŭščynu paviadzi ŭ vahni.

Da chvały šlach Ajčynie pakažy,
Zmiaci z paloŭ jaje čužych badziak,
Na varcie stań hraničnaje miažy...
Svoj kraj zavajavać paŭstań, vajak!

Paŭstań z narodu našaha, uładar,
Adbudavać svoj zburany pasad,
Bo tvoj narod zabyŭ, chto haspadar,
I chto jaho abdzior z karonnych šat.

Na ŭładara ždže Biełaruś daŭno,
I ždže ciabie ŭładarstva Božy dar,
Vialikaje, mahutnaje jano...
Pad biełaruski ściah pryjdzi, ŭładar!

Janka Kupała

JANKA KUPAŁA - PRAROK BIEŁARUSKAHA ADRADŽEŃNIA.

Jich vychlisnuła chvala revalucyjnych padziejaŭ 1905-ha hodu z hranitnych nietraŭ biełaruskaha nacyjanalnaha manalitu - manalitu, jaki, schavaŭšy ŭ svajej hłybi niezhasalny źnič - svaju movu i pamiać minułaha, pranios hety źnič praz čornyja hody historyji našaha zaniapadu, zazdrosna, kanservatyŭna ścierahučy najkaštaŭniejšuju spadčynu słaŭnych praščuraŭ abiazdolenym unukam.

Vychlisnuła, kab iskrami źniču ažyvić chałodny hranit, vyzvalić schavanyja ŭ jim siły, i skiravać jich na stvareńnie novaj budučyni narodu.

Janka Kupała, Jakub Kołas, Ciotka, Maksim Bahdanovič - voś jich imiony, a dalej, abudžanyja jimi narodnyja nietry vysunuli mnoha novych buntarnych, maładych, jakija nie začmili adnak słavy svajich papiarednikaŭ.

Možna lubić pachnučy žytam rodnych zahonaŭ, dychajučy prostaj, ale ščyraj dušoj biełaruskaha sielanina epas Jakuba Kołasa, možna zapalvacca revalucyjnaj buntarnaściu viersaŭ Ciotki, možna zasłuchacca ŭ kvołyja, sierabrystyja kaskady sanetaŭ, rando, tryjaletaŭ mastaka - filazofa Maksima Bahdanoviča, ale nia možna pry ŭsim hetym nie adčuć niepasredna bjučaj siłaj svajho patryjatyzmu nacyjanalna-adradženskaj liryki Janki Kupały.

Stojačy na parozie biełaruskaha narodnictva kanca XIX stahoddzia tak charakternaha ślozna-santymentalnaj luboŭju da svajho narodu, vypraśvańniem pravoŭ dla jaho i jaho movy, pasyŭnym płakańniem „ślozným tonam nad narodu skonam" (Fr. Bahuševič), Janka Kupała z hetaha narodu śmieła pierakidaje most, u samamu jamu tolki viedamuju budučyniu, jakoj jimia - Biełaruskaje Nacyjanalnaje Adradžeńnie.

Jon - Prarok hetaha adradžeńnia. Čakać niama kali. Susiedzi nas na cełyja viaki apieradzili i toje, što stračana viakami treba adrabić dziesiacihoddziami, ci moža chutčej. Tamu i ton paety dynamičny, vostry. Usimi srodkami maralnaha ŭždziejańnia jon dziejničaje na dušu pieradusim biełaruskaha sielanina, kab raźviŭšy ŭ joj ahulna-ludzkija vartaści, imknieńni, na hetym fundamancie ŭzhadavać śviadomaha syna svajho narodu - zmahara za jaho kulturnaje i nacyjanalnaje adradžeńnie.

Adnej z hetych elementarnych ahulna-ludzkich vartaściaŭ źjaŭlajecca śviadomaść svajho čałaviečaha Ja. Biełaruski sielanin cierpić za svaju ciažkuju pracu, haleje sam, choć kormić tych, što z jaho śmiajucca, ale ŭ kancy horda kidaje:

„Ale choć kolki žyć tut budu,
Jak budzie viek tut moj vialik,
Nikoli, braccy nie zabudu,
Što čałaviek ja, choć mužyk.

I kožny, chto mianie spytaje,
Pačuje tolki adzin kryk,
Što, choć mnoj kožny pahardžaje,
Ja budu žyć! - bo ja mužyk!"

(„Mužyk")

U adkazie hučyć hłuchaja inertnaja siła - žyvučaść. Śviadomaść hetaj siły treba abudzić kab nadać budučamu jaje dziejańniu ŭpeŭnienaść, razmach.

Dziejańnie nie pavinna adnak być ślapym. Jaho pavinna akrylić ideja - ahulna-ludzkaje imknieńnie ŭvyś da voli, dabra, śviatła, spraviadlivaści. Voś horki paprok rečaisnaściu:

„Zabyli ŭsio, zhubili dolu,
Źmiašali słavy ćviet z hrazioj

I zapradalisia ŭ niavolu,
Z dušoj i skuraj ščeżli ŭ joj."

(„Prarok")

abo kryk rospačy pierad ludzkim materyjalizmam:

„Tak havaryŭ i z rabstva klikaŭ
Ludziej na volu toj prarok,
Żdučy z tryvohaju vialikaj
Ad jich adkazu nieŭnarok.

A ludzi, hlanuŭšy na sonca,
Adkaz kazali hramadoj:
- Pa kolki-ž nam dasi čyrvoncaŭ,
Kali my pojdziem za taboj?"

(Tam sama)

tolki pa tøje, kab zaraz-ža, nabraŭšy razmachu zaklikać:

„Hej napierad, poki serca
Bjecca, rviecca na prastor!
Hodzi mleci ŭ paniavierсy;
Hej, da sonca! Hej, da zor!"

(„Hej napierad")

Napierad heta ŭ paeta aznačaje:

„K svabodzie, roŭnaści i znańniu
My praciarebim sabie śled!
I budzie ŭnukaŭ panavańnie
Tam, dzie siahońnia płača dzied!"

(„Voraham bielaruščyny")

Paet patrabuje poŭnaha, niepadzielnaha, biasstrašnaha samaaddańnia ideji. I jakraz tamu śćviardzajučy, što:

„Nia stolki„chamskija" natury
Na karkach vynieśli svajich!"

(„Tam sama)

paet suheruje hetym „naturam":

„I śvist danoščykaŭ panury,
Paviercie nie zapudzić jich!"

(Tam sama)

A kali nia strašna, dyk:

„Zażvini ty, jak zvon, i ŭdar, jak piarun,
Pieśnia naša, jak vola, mahučaja!
Chaj kryŭdziciel dryżyć, jak padbity karšun,
Chaj niasucca ŭ śviet rechi hrymučyja".

(„Naša pieśnia")

Pieśnia... nia chitra splecienaje sałodzieńkaje padchalimstva, a śmiełaja niepadkupnaja pieśnia-himn, pieśnia-zaklik, pieśnia-praŭda.

"Hetak słuchaje, vysłuchaŭ kniazia huślar:
Zaiskrylisia vočy sivyja,
Patanuŭ u sklapieńniach adzin, druhi ŭdar,
I zapłakali struny żyvyja.

Hej, ty, kniaż! hej, prasłaŭny na cały bieł-śviet!
Nie takuju zadumaŭ ty dumu, -
Nie daje huślarom skazu załata ćviet,
Biełych choramaŭ pjanyja šumy.

Skurhaniŭ-by dušu čyrvancom tvajim ja;
Huślam, kniaža, nia piśuć zakonaŭ:
Niebu spravu zdaje serca - dumka maja,
Sonou, zoram, arłom tolki roŭna.
Vidziš, kniaža, zahony, lasy, sienažaci -
Silen, kniaža, karać, hałavu silen źniać,-
Nia skuješ tolki dum łancuhami.

(„Kurhan")

Hetym himnam słužeńnia ideji praudy, voli, dabra zakančvaje Kupała úzhadavańnie biełarusa jak čałavieka.

Adhetul tolki krok da ŭzhadavańnia nacyjanalnaha. Zastajecca nazvać ideju, sfarmulavać paniaćci praudy, voli, dabra z nacyjanalnaha punktu hledžańnia, bo heta nie piarecyć ahulna ludzkim idejam.

Ideja nacyjanalnaha adradžeńnia, vola biełaruskaha narodu, jaho dabro hruntujucca na jaho ŭłasnych siłach, terytoryji, bahaćciach, minuŭščynie i ab niejkaj kryŭdzie susiedziaŭ niama movy.

Nacyjanalnaje adradzeńnie, a nie niejkaja pierśapačatkovaje krystalizacyja nacyji - lozunh Janki Kupały i tamu adradžeńnie duchovaje biełarusa jon pačynaje ad vyrableńnia ŭ śviedamaści našaj pačućcia nacyjanalnaj hordaści apiortaj na słaŭnaj.:. minuŭščynie narodu, na duchovym i matarjalnym bahaćci jaho dziaržavy. Ab hetaj słavie hordych prodkaŭ apaviadaje paet u pieśniach balladach: „Nioman", „Kurhan", „Na kućciu".

Sałodka ŭspaminaje stary Nioman:

„Panam byŭ doma i słaŭnym za domam
Moj patapteny siahońnia narod;
Zmoh jon nia tolki znać štuki z załomam,-
Rodnamu słavu knižny ŭmieŭ dać chod.

i dalej:

„Tak, tak, moj druža, inačaj byvała,-
Nie nazyvaŭsia zabytym moj kraj;
„Pounač" nia raz u im schovu šukała,
„Zachad" znaŭ siłu jaho nieŭnaraj."

a ciapier ? :

„Ha, a ciapieraka što havaryci?...
Usie maje skarby namarna iduć:
Žyta ŭčora vyvozili vici,
Rodnyja chvojki siahońnia płyvuć".

(„Nad Niomanam")

Paśla hadoŭ roskvitu pryšli hody ciažkoha nacyjanalnaha zaniapadu. Intelihiencyja, vyjšaŭšaja z huščaŭ biełaruskaha narodu adčurałasia jaho, pajšła na vysłuhi da inšych narodaŭ, a abiezdołoŭleny narod zastaŭsia sam ciahnuć svaju dolu harotnuju.

Ci-ž sam? Nie nia sam. U jaho zastaŭsia huślar - jaho pieśnia, mova, pamiać minułaha i heta ŭsio, zajzdrosna schavaŭšy u svajoj dušy, narod pierachavaŭ da našych dzian.

I novy huślar - Janka Kupała, piaje hetamu narodu ab jahonych kurhanoch - minułaj słavie.

Ale nia tolki ab minułaj słavie piaje Janka Kupała. Minułaje heta srodak, heta most dla pierachodu ŭ budučyniu, u biełaruskaje nacyjanalnaje adradžeńnie. Bo, štohod na kućciu (paema „Na kućciu"):

„Na biełaśnieżny na pasad
Uschodzie kniaź, uschodzie kniažna;
Za imi słuh pačesny rad
Staić zadumčyva, suvažna."

Uschodziać duchi słaŭnych prodkaŭ, kab sabrać hancoŭ ad svajho narodu i ad jich pačuć, ci žyva jašče duša ŭ narodzie. I hancy dajuć kniaziu ciažki, ale nie bieznadziejny adkaz - žyvie pakinuty usimi narod.

I hety adkaz upeŭnivaje paeta ŭ tym, što:

„Nia ŭmruć, nia ŭmruć ŭžo jany,
Raz chočuć sonca, słavy, pieśni;
Zabjuć jim zyčnyja zvany
Prabudnym zvonam na pradvieśni.

Svajoj zabranaj staranic,
Skavanaj mučanicy - kniažnie,
Ŭzniasuć pasad na kurhanie
Na panavańnie niedasiažnie."

(„Na kućciu")

Z słaŭnaj minuŭščyny svajho narodu čerpaje Janka Kupała hetuju upeŭnienaść.

Jana daje jamu siły zaklikać biełaruski narod da adradžeńnia, choć šlach ciarnisty, a vorahaŭ šmat.

I tym voraham, jakija chočuć aśmiajać biełarusa, jaho movu, admović narodu prava na jaho nacyjanalny byt kidaje Janka Kupała z pahardaj:

„Čaho vam chočacca, panovie?
Jaki vas vyklikaŭ prymus
Zabić tryvohu ab tej movie,
Jakoj azvaŭsia biełarus?"

(„Voraham biełaruščyny")

Ale i ŭ mocnych byvajuć chviliny źniavieru ŭ svaje siły - tady chočacca prasić, malicca.

I toj samy Janka Kupała, jaki horda zajaŭlaŭ:

„U narod i kraj svoj tolki vieru
I vieru ŭ samaho siabie."

(„Maja viera")

chilić kalena, kab u pakorlivaj prośbie prasić u Cara Nieba i Ziamli - Boha spraviadlivaści dla svajho narodu.

Ale i tut haračaja luboŭ da narodu, adčuvańnie jaho ciarpieńniaŭ šturchajuć paeta na niazhodnaje z ducham malitvy patrabavańnie ad Boha spraviadlivaści dla svajho narodu:

„Za što o Boža praviedny, mahučy,
Karaješ tak niaščasny svoj narod ?!
Čamu na stohn maŭčyć tvoj hrom bliskučy,
Na stohn, što da ciabie jdzie z hodu ŭ hod."

dalej:

„Nia bačyš tych mahił, što puty rodziać,
Mahił raśsiejanych, jak mak Taboj,
Skul cieni pradziedaŭ vychodziać
I ŭznosiać ruki ŭvyś k Tabie z malboj."

i ŭreščie:

„Pajmi! Pačuj! Son naš i Svoj stryvožy,-
Zakon i sud svoj praviedny pašli...
Viarni nam Baćkaŭščynu našu, Boža,
Kali Ty Car i nieba i ziamli! "

(„Caru nieba i ziamli")

Heta kryk pakutujučaj za svoj narod dušy.

U padziejach 1917 hodu i nastupnych hadoŭ dynamičnaja naporystaść tonu adradženskaj idealohiji Janki Kupały znajchodzić svajo apraŭdańnie. I sapraŭdy čakać nia było čaho. I sapraŭdy treba było adrabić za dva dziesiatki hod toje, što było stračana ŭ śviadomaści nacyjanalnaj viakami.

Ci heta było zroblena ?

1917 hod'zastaŭ biełaruski narod niepadrychtavanym uziać svoj los u svaje ruki. Nia vina ŭ hetym Janki Kupały i jaho sučaśnikaŭ. Čałaviek zastajecca tolki čałaviekam i moža zrabić tolki toje, što zdoleje.

Vichura razhulałasia nad Biełaruśsiu. Symbaličny abraz hetaj zaviruchi heta kaniec apošniaha aktu napisanaj Jankaj Kupałaj dramy „Raskidanaje hniazdo".

Na ruinach raskidanaj chaty siadzić biazdomnaja siamja: staraja maci, abadranyja dzieci, napoŭ zvarjaciełaja dačka.

Na fonie zarava pažaru žjaŭlajecca fihura syna Symona. Jon klića: „Na schod, na vialiki schod! Pa Baćkaŭščynu! "

Padaje zaviesa. Tak pajšoŭ abiazdoleny narod pa Baćkaŭščynu.

Dalejšy chod historyji viadomy. Na hetym mahutnym zryvie „ pa Baćkaŭščynu" kančajecca rola Janki Kupały, jak praroka našaha adradžeńnia. I choć niaredka jašče potym uzdymajecca paet uvyš u svajoj tvorčaści, choć u novych abstavinach i śniecca jamu zabaronienyja „sny ab Biełarusi", raniejšych viaršyniau tvorčaha ŭzdymu jon nie dasiahaje.

Dnia...1942 hodu pamior paet, jaki tak mnoha daŭ svajmu narodu. Ab tryvałaści jaho pamiaci ŭ biełaruskim narodzie nia prychodzicca havaryć. Hetaja pamiać zastaniecca ŭ našym narodzie viečnaj, jak viečnym jość jaho žyćcio, jak viečnym budzie adrodžanaje liraj Janki Kupały zmahańnie biełaruskaha narodu za svaje pravy.-

M. Paŭłovič

Z KUPAŁAŬSKAJE SPADČYNY

S V A J M U N A R O D U .

Tabie, Narod moj, zhibnuty ŭ vakovach,
Spad serca pieśniu hetuju piaju
I, uskrasajučy minuŭščynu nanova,
Vykazvaju ciapierščynu tvaju.

Siahni ŭ daŭno zasnułyja stalećci,
Zasłonu dzion uciokłych adchili
I hlań, jak siańnia tvaje žyvuć dzieci,
Jak ty žyvieš na pradziedaŭ ziamli.

Dniapro i Sož, Dźvina, Vialla i Nioman
Šmat mohuć što ŭ pamiaci zbudzić,
Dy puščy Biełavieskaj sumny homan -
Pasłuchaj tolki, što jon hamanić.

Tvajmi rukami ŭźniesieny zamčyščy,
Hlań, zarastajuć dzikim pałynom,
Pa ścien astačach viecier dzika śvišča,
Jak-by piaje paminki daŭnym dniom.

Piaje ab tym, jak hetyja bajnicy
Kraj ścierahli na zachad i na ŭschod,
Jak z poŭnačy razbojny čužanica
Nia moh zamčyščavych skryšyć varot.

Ty žyŭ, ty panavaŭ u kraji rodnym,
Sciaroh ad čužaka j zakony układaŭ;
Zvon viečavy schod sklikavaŭ narodny,
I schod ab ščaści Baćkaŭščyny dbaŭ.

Siahońnia ŭsio śpić i zrastaje ziellem,
Ściarehčy kraj niama ni ścien, ni ruk;
Zvany viačovy zmoŭkli, zaniamieli,
Ŭ jarmie zahnuli ludzi plečy ŭ kruk.

Čužak-dzikun, kryvioju pjany śviežaj,
Zapryh ciabie ŭ niavolu, ŭ batraki
I tvaju Maci-Baćkaŭščynu reža,
Žyvuju rvie na častki, na kuski.

Synoŭ tvajich raśsiejaŭ pa ŭsim śviecie,
Jak ptušak jastrab z hniozdaŭ razahnaŭ;
Baćki dziaciej, a baćkoŭ svajich dzieci
Siarod mahił šukajuć i kanaŭ.

I mierćviakoŭ znachodziać... A žyvyja...
Jak mierćviakoŭ, pahlad jich i žyćcio,
Praklony tolki šepčuć viekavyja
Dy viečnaje čakajuć niabyćcio.

Upaŭ narod. Zmarnieŭ narod, zabyŭsia,
Jak Baćkaŭščynu, jak jaho zavuć;
Jak padarožny biaz pućcia, źniabyŭsia.
Jak sirata, jakoj nidzie zasnuć...

Paŭstań, Narod! Pračnisia, biełarusie!
Zirni na Baćkaŭščynu, na siabie!
Zirni, jak vorah chatu i ziamlu rastrusiŭ,
Jak tvoj navała złydniaŭ skarb hrabie!

Paŭstań i hlań, jak źziajuć skroź vahniščy,
Jak nosiacca suśvietnych źmien vichry,
Jak na staroha bytu papiališčy
Cviet zaćvitaje novaje zary!

Paŭstań, Narod! Dla budučyni ščaście.
Ty stroj, kab put nia strojiŭ bolš susied;
Nia dajsia ŭ hety hrozny čas prapaści,-
Prapaščych nie paciešyć ščaściem śviet.

Svaju mahutnaść pakažy ty śvietu,-
Svoj kraj, siabie ŭ pašanie mieć prymuś.
Paŭstań, Narod!... Z kryvi i śloz klič hety...
Ciabie čakaje Maci-Biełaruś !

29. X. 1918

- o -

J A AD V A S D A L O K A . . .

Ja ad vas daloka, baćkaŭskija honi,-
Na čužoje nieba ŭžo hladžu siahońnia,
Ale dumkaj, sercam tolki vas ja znaju,
Jak žyŭ, žyvu ja ŭ svajim rodnym kraji.

I niama na śviecie tak vialikaj miery,
I niama na śviecie tak kavanych dźvieraŭ,
Kab choć na časinu ŭ budni ci ŭ niadzieli -
Biełaruś iz mnoju razłučyć paśmieli!

. + .

Ja ad vas daloka... skažuć hetak ludzi...
Ale chto zahlanuŭ u čužyja hrudzi
I paniaŭ chto ščyra toj ahoń i mora,
Što haryć, bušuje, i ab čym havora?

Pojmie tolki heta, chto až da skanańnia
Nie paznaŭ spakoju, nie paznaŭ prystańnia;
Kaho dola-viedźma ad samoj kałyski
Kidała pa śviecie, jak toj liść viatryski.

. + .

Ja ad vas daloka... A dzie ni hladžu ja,
Doma tolki dumka dniuje i načuje;
Znaju tolki pušču Biełavieskaj homan,
Znaju tolki rečku - z płytnikami Nioman.

Dzie ŭ čužynie budzie sad tak hadavany,
Dzie taki tam choram, važna zbudavany,-
Što mnie zamianili-b chatu i biarozki,
Chatu i biarozki biełaruskaj vioski?...

. + .

Ja ad vas daloka... Dzielić nas paŭśvieta,-
A žyvu-ž ja z vami i zimu i leta;
Čuju z vami ŭvosień niepahody pieśniu,
Ciešusia z pratalin volnaha pradvieśnia.

I ci sonca ŭzyjdzie,i ci sonca zajdzie,-
Viečna z dumkaj tam ja; moj spakojny kraj dzie;
Z vyraju-ž jak tolki sustrakaju husi,
Vieści ŭ jich pytaju z rodnaj Biełarusi.

. + .

Ja ad vas daloka... Žyvu miž čužymi.
Čuju-ž vašy pieśni - vodklik šlu svajimi;
Zdabyvaju pieśni ad dušy, ad serca,
Až-by sam za jimi k vam lacieŭ, zdajecca.

Nie zrabić nikomu hetkaj damaviny
I nia vyryć jamy hetakaj hłybiny,
Kab u jich z vačej mnie Biełarusiu-maci,
Jak ludziej chavajuć, hetak pachavaci.

. + .

Ja ad vas daloka... Boža ty moj miły!
Nierazłučny z vami da samoj mahiły,-
Nie pakinu dumać śvitam i ŭpaciomku:
Jak tam žyviacio vy, jak žyvie staronka?

Achoć daść mnie dola ŭ damavinie miesca,-
Ustanie cień ź ziamli moj, na kryž abaprecca,
I ŭ toj bok hladzieci budzie viek niazvodna,
Dzie lažać zahony Biełarusi rodnaj.

- o -

Ci-ž zhasić sonca ludzi mohuć,
Zhasić, jak śviečku, jasnaść dnia?
I voli-ž despaty nia zmohuć,
Bo vola soniejku raŭnia.
Dušoj ja volny čałaviek
I hetkim budu cały viek!

(z „Pieśni volnaha čałavieka")

PIERAD BUDUČYNIAJ

Stajim my pierad budučyniaj našaj
I ŭsio varožym, sočym jejny chod...
Ci ŭskreśniem my, dušoju ŭpaŭšy, żviaŭšy,
Kab vyjści ŭ śviet, jak niejki zdolny rod...

Siahońnia my žyviom i ŭdzień my błudzim
Pad maskaj, aślaplajučaju nas,
I što skazać samym sabie i ludziam,
Nia viedajem, nia znajem, choć i čas.

Zacisnuty, zadušany, jak myšy
Pad žorstkim vienikam, z usich bakoŭ,
Šukajem, jak ślapyja, nia zhubiŭšy
Taho svajho, što naša ad viakoŭ.

Pakryŭlenyja koliś našy dušy
Dahetul vyprastać nia ŭ mocy jšče;
Snujomsia, ŭ dumkach zvodnych zatanuŭšy,
A chtoś, a štoś i mučyć i piače.

Ciabie čakajem, budučyni niejkaj,
Što prydzieš, niedzie ŭsich nas paviadzieš,
I hiniem marna pad čužoj apiekaj,
Adbiŭšysia ad rodnych viechaŭ, miež.

A chtoś daloki, ci chtoś moža blizki,
Zasieŭ za naš biasiedny, sytny stoł
I kidaje, jak z łaski, nam ahryzki,
A my z ziamli z padziakaj hniomsia ŭpoł.

Niavolnictva j žabractva tak nas žjeła
I tak nam vysmaktała z serca sok,
Što nat u vočy hlanuć, plunuć śmieła,
Nia śmiejem, stoptanyja na piasok.

Tam čutna: Biełaruś! tam - Niezaležnaść!
A tam - „Paŭstań prakladciem"... Nu, a my?
My ŭ strachu... dum krutnia... raźbiežnaść...
Biaz tołku kryllem łopajem, jak ćmy.

O, tak, jak ćmy, jak spudžany varony...
I słuchajem i niuchajem tut, tam:
Jaki paviejaŭ viecier na zahony -
Zachodni, uschodni j ci ad nas, ci k nam.

Abdziortyja i z honaru j z kašuli,
Z svajho prypynu vyhnanyja von,
My dziakujem, što torby apranuli
Na nas dy z našych nitak-vałakon.

Z kijkom žabrackim tak my, poŭnaletki,
Brydziom, paŭziom uślad - skroź nieŭpapad.
I prysiahajem, kličam Boha ŭ śvietki,
Što my - nia my, što niechta vinavat...

I tak žyviom, siabie samych nia znaŭšy,
Učora, siańnia łazim miž kanaŭ...
Niaŭžo-ž by chto j nad budučyniaj našaj
Naviek załom praklaty załamaŭ? .

Niaŭžo nas nie abjaśnić rozum jasny
I nie pakiniem bicca z kuta ŭ kut?
Niaŭžo klič viečny budzie ŭ nas naprasny -
Klič buraɫomny: vyzvaleńnie z put!

Miensk 24.I.1922 h.

- o -

CARU NIEBA J ZIAMLI.

Za što, o Boža praviedny, mahučy,
Karaješ tak niaščasny svoj narod ?!
Čamu na stohn maŭčyć Tvoj hrom bliskučy,
Na stohn, što da Ciabie jdzie z hodu ŭ hod ?

Za što nad nami daŭ pieramahańnie
Taboju stvoranaj biadzie i ćmie,
Spɫadziŭšy byt siročaha kanańnia
Synom i jichniaj matcy-staranie ?

Ty piarunami kryšyš hory, skaɫy,
I puščam hibieli Tvoj šle pažar,
A našych kryŭd skryšyć, spalić i chvaɫaj
Žmianić nia možaš Svietu Ŭɫadar.

Ziamlu ŭsɫaŭ Ty ŭ mory-akijany,
Što-hod razvoddziem myješ rek svajich,-
Čamu-ž nia zmyješ Ty ciarpieńniaŭ rany
Z dušy i serca viernych sɫuh Tvajich ?

Vačami soniejka i zor ahnistych
Ahlad Ty robiš dzień i noč miroŭ,
I tolki ściežak našych kamianistych
Nia bačyš Ty, Ŭsiasilny Car Caroŭ.

Nia bačyš tych mahiɫ, što puty rodziać,
Mahiɫ, raśsiejanych, jak mak, Taboj,
Skul cieni pradziedaŭ vychodziać
I ŭznosiać ruki ŭ vyš k Tabie z malboj.

Ty ŭ ćviet svajich nialičanych narodaŭ
Minuŭščynu i budučyniu ŭbraŭ,
A ŭ nas - karajučy čužoj svabodaj -
Minuɫaje - i toje adabraŭ.

Badziacca kinuŭ pa niaźmiernym śviecie,
Niavolnikami kinuŭ nas hibieć
Za tuju vieru, što baćki i dzieci
Let sotni ŭ moc Tvaju vučylis mieć

Paŭzvodziŭ carstvy, daŭ jim panavańnie,
I nad pasadami ŭźnios svoj Pasad,
A našu baćkaŭščynu nad prystańnia
Pazbaviŭ, vyhnaŭ čeznuć siarod krat.

Pradaŭ na hɫum i hodnym i niahodnym
Usio, što jošć śvi tym dla nas i ŭ nas;
My doma - jak nia doma, pravam rodnym
svajim nia śmiejema pažyć choć raz.

I Ty hladziš na heta ŭsio, i nieba
Tvajo maŭčyć, jak padziamiella mur;
Malby nieščasnych: doli, praŭdy, chleba!
Ty hłuch paniać, pasłać małanki, bur.

Pajmi! pačuj! Son naš i svoj stryvožy,-
Zakon i sud Svoj praviedny pašli...
Vierni nam Baćkaŭščynu našu, Boža,
Kali Ty Car i nieba i ziamli!

Janka Kupała.

- o -

SA ŚVIETU NAVUKI.

„DAKUMENTY ŚVIETČAĆ...

Vychodziačy z taho, što prajaśnieńnie fundamentalnych pytańniaŭ našaje minuŭščyny dy pravilnaje infarmavańnie našaje hramadzkaści ab ich jošč spravaj siańnia nia mienš aktualnaj, čym pierad 10 - 20 hadami, źmiaščajem nižej vyniatki z brašury praf. Z. Daŭhiały p. z.: "Litoŭskaja Metryka i jaje kaštoŭnaść dla vyvučeńnia minuŭščyny Biełarusi", jakaja była vydadziena ŭ Ryzie Biełaruskim vydaviectvam u Łatviji ŭ 1933 hodzie.

Na pačatak vyniatki z pradmovy da jaje, napisanaj staršynioju Bieł. Navuk.-Krajazn. Tav. u Łatviji K. Jezavitavym:

"Biełaruskaje hramadztva z historyji biełaruskaje literatury ŭžo trochi viedaje ab značańni dla našaje nacyjanalnaje historyji zboru dakumentaŭ, viadomych pad nazovam "Litoŭskaje Metryki", adnak bolš padrabiaznaha i hruntoŭnaha viedańnia ab charaktary i składzie hetaha kaštoŭnaha biełaruskaha archiŭnaha fondu ŭ šyrokich kołach biełaruskaha hramadztva da hetaha času nia było. Vypuskajučy ŭ śviet asobnaj brašuraj cikavy artykuł viadomaha biełaruskaha vučonaha praf. Źmitro Daŭhiały, daśledčyka našaje historyji, archealohiji i etnahrafiji, Biełaruskaje Navukova-Krajaznaŭčaje Tavarystva i Biełaruskaje vydaviectva ŭ Łatviji chočuć hetym jak-maha chutčej pašyryć siarod biełaruskaha hramadztva i našych bližejšych susiedziaŭ viestki ab hetaj nievyčarpalnaj krynicy biełaruskaje historyji, a razam z tym dałučyć i svoj hołas da mnohahodnich vymahańniaŭ lepšych biełaruskich vučonych-historykaŭ, jakija viaduć kampaniju za chutčejšaje nadrukavańnie ŭsich dakumentaŭ, sabranych u Litoŭskaj Metrycy.

Da hetaha času sprava nadrukavańnia Litoŭskaje Metryki (bolš adpaviednym było-b nazyvać jaje Biełaruskaj Metrykaj, bo nivodnaha dakumentu na litoŭskaj+) movie ŭ joj niama!) usiakimi varožymi biełaruskamu adradžeńniu kołami Tarmaziłasia. Za 150 hod, jakija Litoŭskaja Metryka znachodziłasia ŭ rukoch rasiejskaje dziaržavy i rasiejskich vučonych, vydrukavana ŭsiaho 5 tomaŭ hetych dakumentaŭ, dy i tyja daŭno ŭžo razyjšlisia i zusim niedastupnyja nia tolki biełaruskim studentam, nastaŭnikam i šyrejšamu hramadztvu, ale i daśledčykam Biełaruskaje historyji, raskidanym pa ŭsiamu śvietu.

Nia dziva, što aposnija 15 hod było navat niekalki sprobaŭ z boku našych bližejšych susiedziaŭ zachapić Litoŭskuju Metryku ŭ svaje ruki. Tak z vymahańniem, kab Litoŭskaja Metryka była pieradadziena

+) h.zn. na ciapierašniaj "letuviškaj" movie.

Letuvisam, vystupiła ŭ 192o hodzie letuviskaja delehacyja na miravych pierahavorach u Maskvie, zatym vystupili z hetkimi-ž damahańniami niekalki razoŭ palaki, i tolki rašučyja pratesty, jak z boku biełaruskich vučonych ustanovaŭ u Radavaj Biełarusi, tak i biełaruskaje hramadzkaje dumki ŭ Zachodniaj Biełarusi i ŭ emihracyji, advieli ad Biełarusi niebiaśpieku kančatkova stracić svoj najkaštaŭniejšy skarb.

(U 192o hodzie, u źviazku z letuviskimi damahańniami na pieradaču ŭ Kaunas Litoŭskaje Metryki, u Ryzie adbyŭsia vielmi cikavy i navučalny letuviska-biełaruski incydent. Prajezdam z Kaunas ŭ Maskvu, u Ryzie zatrymałasia letuviskaja delehacyja na miravyja pierahavory z RSFSR. U hetuju delehacyju ŭvachodziŭ tahačasny ministar pa biełaruskich spravach u Letuviskim uradzie hr. D.Siamaška, jaki byŭ pryznačany biez zhody biełarusaŭ na hetuju pasadu letuvisami. (Pašla demanstracyjnaha ŭchodu ŭ adstaŭku hr. J.Varonki, prapazycyji jakoha nia byli Letuviskim uradam pryniaty, biełaruskaje hramadztva nie pažadała vystavić novaha kandydata na pasadu biełaruskaha ministra, a tamu, kab „pastavić biełarusaŭ pierad faktam", Letuviski ŭrad pryznačyŭ ministram uhadouca D.Siamašku). Hetamu, bajkatavanamu biełarusami, ministru letuviskaja delehacyja daručyła adviedać u Ryzie pražyvaŭšaha tut staršyniu emihracyjnaha Biełaruskaha ŭradu hr. V.Łastoŭskaha i dabicca ad jaho zhody na pieradaču ŭ Kaunas Litoŭskaje Metryki. Zrazumieła, V.Łastoŭski katehoryčna admoviŭsia padpisać hetki dakument, ale dzieła taho, što D.Siamaška paŭtorna źjaviŭsia z tej-ža prapazycyjaj, dyk kancylaryja hr. V.Łastoŭskaha padrychtavała „dahavor", u jakim biełaruskaja starana zhadžałasia, kab letuvisam byli pieradadzieny tyja dakumanty z Litoŭskaje Metryki, jakija napisany ŭ letuviskaj movie, letuviskaja-ž starana za heta nazaŭsiody admaŭlałasia ad usiakich pretenzijaŭ na tyja dakumenty Metryki, što pisany pabiełarusku. D.Siamaška ŭračysta padpisaŭ hety dahavor i potym, na vialiki kanfuz svoj i svajho načalstva, sprabavaŭ aperavać hetym dakumentam u Maskvie, dzie jon vyklikaŭ ahulnyja kpiny).

Adnak, niama nijakich harantyjaŭ i ŭ tym, što aryhinały dakumentaŭ nia zmohuć zahinuć ad jakoj-kolečy katastrofy (jak zhinuła, napryklad, šmat archivaŭ padčas vialikaha Maskoŭskaha pažaru 1812 hodu, abo padčas pažaru Niaśviskaha zamku Radziviłaŭ u 1917 hodzie, kali zahinuli: i vializarnaja biblijateka, i vialiki archiŭ i muzej, mieŭšyja nadzvyčajna važnaje značańnie dla biełaruskaje historyji). Tamu daŭno ŭžo čas, kab hetyja dakumanty byli vydrukavany ŭ naležnym liku i hetym zastrachavany ad usialakich niespadziavanak.

Zara' adpaviednyja biełaruskija navukovyja ŭstanovy, asabliva Biełaruskaja Akademija Navuk, pavinny paklapacicca, kab sprava drukavańnia biełaruskich archivaŭ, raspačataja 11o hod tamu nazad vypuskam pieršaha tomu Biełaruskaha archivu*), a zatym spynienaja na cełaje stahodździe i znoŭ adnoŭlenaja tolki ŭ 1927 hodzie Instytutam Biełaruskaje Kultury++), - była narešcie pastaŭlena na naležnym i mocnym hruncie."

---

*) Biełorusskij Archiv drevnich gramot. Čast' piervaja. Moskva 1824

+) Instytut Biełaruskaje Kultury ŭ Miensku ŭ 1927 hodzie vypuściŭ knihu na 268 staronkach vialikaha farmatu, pad nazovam: „Biełaruski Archiŭ". Tom I (XVI - XVII st.) Archivum Alboruthenicum. Tomus primus, u Miensku - 1927 - Mensci.

LITOŬSKAJA METRYKA I JAJE KAŠTOŬNAŚĆ DLA VYVUČEŃNIA HISTORYJI BIEŁARUSI.

Litoŭskaja Metryka, jaje historyja, jaje skład.

Litoŭskaj Metrykaj nazyvaŭsia archiŭ daŭniejšaj kancylaryji Vialikaha Kniazia Litoŭskaha. +) U jim zachoŭvalisia akty abo knihi, u jakich znachodzilisia ŭsie hramaty i dakumanty, napisanyja pa ŭstanoŭlenaj u dziaržaŭnaj kancylaryji formie.

Pamianiony archiŭ dzialiŭsia na Metryku vialikuju, jakaja znachodziłasia pad nazirańniem kanclera, i Metryku mienšuju - pad nazirańniem padkanclera. Abodvy hetyja sanoŭniki vyznačali, biezpasredna ad siabie zaležnych, zahadčykaŭ archivu, pad nazvaj „metrykantaŭ".

Metryka Litoŭskaja maje dla nas nadzvyčajna vialikaje značańnie i vartaść. Voś što kaža ab hetaj Litoŭskaj Metrycy praf. Daŭnar - Zapolski:

„Pierš za ŭsio sprava ŭ tym, što my nia možam nia viedać svajho minułaha, što my pavinny vyvučać jaho.

Pašyrajučy vyvučeńnie historyji Biełarusi, my jašče bolš, jašče hłybiej vyśviatlim dla siabie hetaje svajo prava na samavyznačeńnie. U našych rukach budzie bolš arhumentaŭ, kab dać adkaz i našym voraham i niaprychilnikam, i adchilić jichnija napady.

Litoŭskaja Metryka - najbahaciejšaja krynica histaryčnych viedaŭ ab minułym Biełarusi. Krynica hetaja ŭvaskrašaje pierad nami bahatuju kulturu staroj Biełarusi, jaje pravavyja padstavy, jaje socyjalnuju i ekanamičnuju strukturu.

Tut historyja biełaruskaha sialanstva, tut historyja baraćby miaščan z šlachtaj, tut historyja našaj staroj kanstytucyji, tut zmahańnie biełaruskaha narodu za svaju svabodu i za svaju kulturu.

Pa svajoj struktury Litoŭskaja Metryka źjaŭlajecca nadzvyčajnym pomnikam, asablivym, kali nie adzinym, u histaryčnym minułym usiaje Eŭropy.

U biełaruskaj dziaržavie jurydyčnaja dumka była vysoka raźvitaja. Mova biełaruskich jurydyčnych aktaŭ - dakładna aznačanaja i dobra charakteryzuje kožnaje jurydyčnaje pytańnie. Hetkaj jakaściu movy tłumačycca i ścisłaść vyrazaŭ aktavaha materjału metryki.

Usio heta - takija jakaści historyka-jurydyčnaha materjału, jakija robiać jaho z usich bakoŭ materjałam vyklučnym."

(„Sav. Bieł." 1925, Nr. 292).

Hetaja adozva pavinna być pryniata kožnym z dasledčykaŭ, chto pracavaŭ u Archivie Litoŭskaje Metryki.

+ + +

+) Słova hetaje ŭžyvajecca tut vykločna ŭ svajim staradaŭnym značeńni - jak kališni nazoŭ dziaržavy miž Zachadam i Ŭschodam Eŭropy, jakaja abyjmała saboju na poŭdni siańniašnija ukr. ziemli, centram-ža byli siańniašnija bieł. ziemli, zasielenyja na ŭschodzie Kryvičami i Viacičami, a na zachadzie Lucičami (Lutvoju), Radzimičami i Dryhvičami. U stvareńni dziaržavy vybitnuju rolu zhulali lutyčy - staradaŭnaje, vajaŭničaje biełaruskaje plemia - ad jaho pajšoŭ i nazoŭ. Urešcie na zachadzie dziaržavy, na v. maleńkaj terytoryji (mienš čym 1/20 usiaho haspadarstva) žyli 2 nievialikija plamiony Žmudzinaŭ i aŭkštotaŭ, jakija kaliś nie ihrali značniejšaj roli ŭ palit. žyćci V. Kn. (jak heta dakazvaje Litoŭskaja Metryka) a siańnia viadomyja pad nazovam letuvisaŭ.

Historyja Litoŭskaje Metryki pačynajecca z kanca XV stalećcia, z tych časoŭ, jak dziaki pry vialikim kniaziu Kazimiery Žyhimontavičy pačali viaści zapisy danin kniaziovych i roznych jaho hramat. Adnak Archiŭ Litoŭskaje Metryki byŭ u XV vieku tolki ŭ pačatkovaj stadyji. Ad starych časoŭ tam zachavałasia nia duža mnoha aktaŭ, naprykład: prysiahi Karybuta (Žmitro) Alhierdaviča, Švidryhajły (Bałasłava) Alhierdaviča i jinšych, ab jakich jošč uspaminy ŭ Metrycy.

Jošč pakazańnie ab tym, što ŭžo ŭ pačatku XVI stalećcia, kali ŭ administracyjnym žyćci Biełarusi pačali isnavać vajavodztvy (jakija źmianili namieśnictvy) - Połackaje, Viciebskaje, Smalenskaje, - usie dakumanty i papiery Archivu Litoŭskaje Metryki zachoŭvalisia ŭ niekalkich miaškoch. Na kožnaje vajavodztva byŭ asobny miašok, u jakim dakumanty byli złožanyja pa litarach.

Z pačatku XVI stalećcia kancylaryja vialikaha kniazia Litoŭskaha pašyrajecca, majucca viedy ŭžo ab niekalkich dziakoch, ź jakich adzin pry pierajezdach Vialikaha Kniazia, znachodzicca pry jaho asobie dla viadzieńnia rejestraŭ danin i pisańnia ŭsialakich hramat, a druhija ŭ toj samy čas, zastajucca ŭ Vilni, kudy ŭ 1511 hodzie byŭ pieraviedzieny archiŭ Metryki Litoŭskaje z Trok.

Naahuł, u XVI stalećci kančatkova skłałasia arhanizacyja Litoŭskaje Metryki. Viali jaje prysiažnyja dziaki. Biezpasredna Metryka zaležała ad kanclera Vialikaha Kniazia Litoŭskaha.

Archiŭ Litoŭskaje Metryki ciapier pačaŭ składacca arhanizavana. U druhoj pałovie XVI st. dziejnaść i značnaść archivu pašyrylisia. Kali ŭ 1558 hodzie kancleram Vialikaha Kniastva staŭ Švahier Vialikaha Kniazia Žyhimonta II, viadomy Mikoła Ivanaŭ Radzivił, to 2-ha traŭnia 1558 hodu jon zrabiŭ prapazycyju:

„aby ŭsie požałovańni i daniny kniažskija na adno miesca peŭnaha zamknieńnia znošany i da knih upisovany byli".

Vidavočna, što novy kancler chacieŭ, kab u Metryku Litoŭskuju byli zapisany ŭsie daniny, jakija kali-b to ni byli začvierdžanyja kniaziami, ci karalami. Dla zachavańnia takich dakumantaŭ i dla „vykładu słoŭ piśma", - jany pavinny byli być źniesienyja, sabranyja ŭ adno miesca i tam zachoŭvacca pad zamkom.

Archiŭ Litoŭskaje Metryki pavinien byŭ ad hetaha času vielmi pašyracca.

Da 1569 h., kali Kijeŭ, Vałyń i Padol byli dałučany da Karony, archiŭ Litoŭskaje Metryki byŭ tak dobra arhanizavany, što z ahulnaha składu byli lohka vyłučany knihi i dakumanty vyznačanych vajavodztvaŭ i pieradadzieny ŭ Karonu.

Da kanaca XVI stalećcia vonkavy stan aktavych knih Litoŭskaje Metryki byŭ kiepski. Ad častaha ŭžyvańnia, a mahčyma, i ad jinšych pryčynaŭ (jak napr.: ad nieprystasavanaha vilhotnaha pamieškańnia) knihi pačali psavacca i častkaj sparachnieli. I voś, pa zahadu kanclera Vialikaha Kniastva Litoŭskaha Lva Sapiehi, z 1594 hodu dziaki pačali pierapisvać hetyja knihi. Niekatoryja z proźviščaŭ hetych pierapiščykau nam viedamyja: Vyščynski, Heskaŭski, Karaleŭski, Marchač, Paskievič, Radziecki, Rozen, Jacynič. Praca viałasia 14 hod (1594-1607). Pierapisanyja knihi dapaŭnialisia rejestrami (źmiestam) i rabili na jich vokładki; zatym, u praciahu 14 hod (1607-1621) pierapisanyja knihi ŭzhodnienyja z aŭtentykam. Paśla hetaha staryja paasobniki knih byli składzieny na zachavańnie ŭ Vilenskim skarbie, a pierapisanyja knihi paśli na štodzionnaje karystańnie.

Da 1636 hodu archiŭ Litoŭskaje Metryki znachodziŭsia ŭ Vilenskim zamku. U tym-ža hodzie, 21 krasavika, na chavańnie aktaŭ Metryki (vialikaj) Vialikaha Kniazia Litoŭskaha była ŭziata, z dazvaleńnia Uładysłava IV, pryvatnaja kamianica vilenskaha hramadzianina Jana Klučaty ŭ Vilenskim rynku, na Rybnym kancy, kala carkvy Ŭvaskrasienskaj. Hetaja kamianica znachodzicca ŭ centry Vilni, kala Šklanoj vulicy. Tut Metryka Litoŭskaja znachodziłasia jašče i ŭ 1700 hodzie. Dla źmiaščeńnia-ž kancylaryji kanclera i Metryki Litoŭskaj (mieńsaj) 21 lipienia 1636 hodu byŭ uziaty druhi pryvatny mura-

vany dom pa Šklanoj vulicy,- niemca Lonha.
Kazačy ruch 1548 hodu, švedzki pachod i, narešcie, zavajavańnie Vilni (1655-1661 h.) Maskvoj adbilisia na stracie mnohich knih Metryki Litoŭskaj, ale ŭsio-ž jana nia źniščyłasia i jisnavała.
U XVII stalećci Litoŭskaja Metryka znachodziłasia ŭ Vilni. Jošć viestki, što jana była źmieščana na achovu ŭ Vilenskim Kazimieraŭskim kaściole da samaha času dałučeńnia Litvy Biełarusi da Rasieji ŭ 1794 hodzie.
21 listapada 1794 hodu vyšaŭ ukaz senatu ab pieraviazieńni Metryki Litoŭskaj u Pieciarburh. U studzieni 1795 hodu jana ŭžo była źmieščanaja ŭ archivie senatu.
Z 1803 da 1836 hodu ciahnułasia ŭparadkavańnie Metryki. Hałoŭnaje kiraŭnictva joju naležała da Ministerstva Justycyji. Z hetaha času pačałosia navukovaje karystańnie knihami Metryki. Ale dostup da jich byu vielmi abmiažavany. Tolki z pieravozam Metryki ŭ 1889 hodzie ŭ Maskvu, dzie byŭ da hetaha času pabudavany archiŭ Ministerstva Justycyji na Dziavočym Poli, Metryka była adčyniena dla šyrokaha karystańnia navukovych daśledčykaŭ. Tam było dobraje pamieškańnie, byli stvorany i dobryja ŭmovy dla navukovaje pracy.

+

\+ +

Archiŭ Metryki Litoŭskaj pavodle liku knih, jakija ŭ jim majucca ŭ ciapierašni čas, nia vielmi vialiki. Knih usiaho budzie krychu bols za paŭ-tysiačy numaraŭ. Paasobnych dakumantaŭ i listoŭ (aprača knihaŭ) - kala sotni.
Usie hetyja knihi pavodle źmiestu mohuć być padzielenyja na katehoryji:
a) knihi zapisaŭ,
b) -"- śudovych spravaŭ,
c) -"- spravaŭ publičnych i
d) -"- pierapisaŭ.
Treba krychu zastanavicca na źmieście vyznačanych katehoryjaŭ knih Metryki Litoŭskaj, kab bližej aznajomicca ź jaje składam i adsiul, naahuł, urazumieć jaje navukovuju vartaść dla historyji Biełarusi.
U knihach zapisaŭ znachodziacca pryvilei miestam, miastečkam, vioskam; pryvilei na majdeborskaje prava, na kirmašy, handal; pastanovy nakont novych paboraŭ; spravy cechaŭ; hramaty na ŭrady; listy na majontki kniaziom, panom, šlachcie i ŭsim tym, naahuł, kamu davaŭ ci zaćviardžaŭ daniny Haspadar (kniaź) i ŭ kancy - biahučyja spravy kniazioŭskaje kancylaryji. Hetyja knihi achoplivajuć pryblizna 3 1/4 stalećci (z kanca XV da kanca XVIII stalećcia). Vialikaja vartaść knihaŭ hetaha addziełu vidavočnaja.
Druhi, taksama vielmi kaštoŭny dla historyji Biełarusi addzieł - knihi spraŭ sudovych. U hetych knihach znachodziacca dekrety (pastanovy) vyšejšych sudoŭ, jakija jisnavali ŭ Litoŭskim Kniastvie:
a) sud samoha Vialikaha Kniazia,
b) -"- maršałkoŭski (z XVI st.), jaki raźjaždžaŭ pa dziaržavie,
c) -"- panoŭ z kniazioŭskaje rady,
d) -"- zadvorna-asesarski (pačaŭ jisnavać z 16 sakavika 1623 h.),
e) relacyjny sud samoha Kniazia, referendarski sud (z pačatku XVIII st.),
f) sudy kanfederackija (z časoŭ biezkaraleŭja),
h) sud pa apelacyjach na sudy majdeborskija. Pamiž nazvanych halinaŭ sudu vyšejšaha, bolš za ŭsio zachavałasia knih spraŭ sudovych zadvornaha asesarskaha sudu. Hetyja knihi čatyroch vidaŭ: rejestry kanclera, rejestry pisarskija, pratakoły pasiedžańniaŭ i dekrety. Da hetaha addziełu pavinny być dałučany spravy „patočnyja" z usialakimi zabiaśpiekami i „žaleznyja", univiersały, pryznačeńni i h. d.
Dla raspracoŭki i daśledvańnia praŭnych adnosin, a taksama charaktaru sudovych ustanoŭ byłoj Litoŭskaj dziaržavy, dziela vyvučeń-

nia bytu i žyćcia biełaruskaha narodu, usie hetyja knihi žjaŭlalisia matarjałam vyklučnaha kryničnaha značeńnia, za časy z pacatku XVI staleććia da apošniaha padziełu Polska-Litoŭskaj Reĉy Paspalitaj u kancy XVIII staleććia.

U hetych sudovych spravach zachavałasia niekalki knih XVI staleććia, jakija nia majuć ničoha supolnaha z Metrykaj Litoŭskaj. Napr.: knihi Viciebŝkaha hrodskaha sudu i Viciebskaha ziemskaha sudu za 1530-1540 h. h.; kniha Vilenskaha zamkavaha sudu za 1542 hod; kniha Bieraściejskaha starasty za 1569-1574 h.

Na trejcim miejscy naležyć žmiaścić knihi publičnych spraŭ, abo, inakš kažučy, takija, jakija mieli ahulna-dziaržaŭnuju vartaść. U hetych knihach znachodziacca sojmavyja pastanovy kanferencyjaŭ, usialakija sojmavyja zapytańni da uradu i adkazy Kniazia i ŭradu, nakazy pasłom, jakija pasyłalisia ŭ čužaziemnyja dziaržavy, a taksama ŭ Polšču; spravy vajavodztvaŭ; zahady vyšejšaje ŭłady pa spravach unutranych; tut-ža traplajucca pryvilei haradom i miastečkam z roznymi volnaściami i pa roznych intaresach, hramaty na ŭrady, prapanovy nakont roznych vydatkaŭ i pavinnaściaŭ vajskovych i ziemska-hramadzkich.

Čaćviorty addzieł składajuć knihi „pierapisaŭ litoŭskich". Tut znojdziem apisańni zamkaŭ, starostvaŭ, ekanomijaŭ, ziamiel, pavietaŭ, majontkaŭ, usialakija miežavyja knihi, jak: razmiežavańnie Vialikaha Kniastva Litoŭskaha z susiednimi dziaržavami - asabliva z XVII staleććia. Jość šmat apisaŭ tatar i tatarskich majomaściaŭ.

Aprača pakazanaha, archiŭ Metryki Litoŭskaje zachavaŭ i nastupnyja vidy knihaŭ: vypisy pastanovaŭ kniazioŭskaje rady, inventary, apisy, alfabety i paasobnyja akty, pľany, mapy, radavodnyja dyjahramy i jinš.

Da hetaha, pa roznych archivach i biblijatekach u Leninhradzie i Varšavie zachavalisia knihi pasolskija i skarbovyja knihi Litouskaje Metryki. Jak jany razyjślisia pa hetych ustanovach - niaviedama. Ale jany taksama naležać da archivu Litoŭskaje Metryki.

\+

\+ \+

Litouskaja Metryka, jak krynica dla historyji Biełarusi, maje vializarnaje značeńnie.

Jakoje-b pytańnie zakranuć pa historyji Biełarusi sacyjalna-hramadzkaha, ekanamičnaha i jinšaha žmiestu ad XVI da kanca XVIII staleććia, my napeŭna znojdziem zaŭsiody najlepšyja viedy ŭ Litoŭskaj Metrycy.

Voś fakt: tolki z taho času, jak pačałosia vyvučeńnie Litoŭskaje Metryki i jaje raspracoŭka, pačała jisnavać i navukovaja historyja biełaruskaha narodu.

Kaštounaść Litoŭskaj Metryki, jak navukovaje krynicy, była padkreślenaja rasiejskaj Archealahičnaj kamisijaj, kali jana pačała drukavać dakumanty Litoŭskaje Metryki ŭ svajim vydańni (Akty Zapadnoj Rossii, tom I-V, 1846-1853 h.). Z 1903 hodu jana nadrukavała piać tomaŭ mataryjałaŭ Litouskaje Metryki.

Dahetul bolš ci mienš jaskrava vyśvietlilisia dźvie školy ŭ biełaruskaj historyjahrafiji: a) škoła praf. Daŭnara-Zapolskaha i b) škoła praf. Lubaŭskaha. Pieršaja ŭ padstavu histaryčnych daśledvańniau kładzie prava i ekanomiku. Druhaja hruntujecca na vyvučeńni administracyjna palityčnych žmienaŭ.

Pracy pa historyji Biełarusi, jakija vyjśli tolki z hetych škołaŭ, žjaŭlajucca pavarotam da ŭsiebakovaha vyvučeńnia Biełaruskaje historyji. Daśledavańnie Litoŭskaje Metryki stała ciapier kirujučym metadam u vykładańni minułaha žyćcia Biełarusi. Šyrokaje skarystańnie Litoŭskaje Metryki ŭ pracy pa biełaruskaj historyji daje prava ličyć hetuju pracu hruntoŭnaj i kaštoŭnaj na doŭhi čas. I asabliva heta treba adznačyć ciapier, kali historyja biełaruskaha narodu vyśviatlajecca z novaha pohladu, dla jakoha ŭ drukavanych vydańniach nia majecca mnoha mataryjałaŭ.-

Žmitro Daŭhiała

NOVYJA SIALIBY.

I

Najaŭnaja siańnia, paśla niabačanych jašče dahetul vajennych razbureńniŭ, nieabchodnaść adbudovy śmatlikich ludzkich sieliščaŭ, vyklikała chvalu novych sialibabudaŭničych prajektaŭ i dumak na całym śviecie. Siarod hetaje tvorčaje pavodki, možna adroźnić adnak niekalki hałoŭnych płyniaŭ, ab jakich tut jakraz budzie mova.

Pierad tym adnak, jak pačać razvažańni ab śviežych, dy nieadnojčy vielmi asablivych prajektach, varta paznać krychu ahulnyja asnovy, na jakich abapiortaja, ci lapiej skazać jakimi abumoŭlenaja ŭ praktycy, taja halina inžynieryji, što zaviecca sialibabudaŭnictvam, ci inakš urbanistykaj. Hetaje adchileńnie ad pryjniataje temy dazvolić nam u kancy samastojna aznačyć vartaść pryvabnych časta, adyli praktyčna nievykanalnych planaŭ.

Užo z samoha ŭstupu stanovicca zrazumiełym, što zadańniem inžyniera-urbanistaha źjaŭlajecca hałoŭnym čynam vypracoŭka planaŭ, pavodle jakich maje adbudoŭvacca (razbudoŭvacca) niejki asiarodak.

Sprava hetaja adnak u vykanańni źjaŭlajecca vielmi składanaj i adkaznaj. Składci plan razbudovy niejkaha sielišča, heta značyć nia tolki pavodle svaje dumki raskidać vulicy, płoscy i zyllovyja dzialanki, ale i pahadzić hetaje raźmierkavańnie z roznaha rodu patrabavańniami, a pajmienna:

a) inžynierna-techničnymi,
b) hihijeničnymi,
c) haspadarčymi,
d) estetyčnymi,
e) finansavymi i
f) palityčna-praŭnymi.

Razhledzim-ža paasobnyja punkty.

Ahulna viedama, sto ŭ sučasnuju poru, vielmi redka davodzicca budavać zusim novyja sieliščy. Dy i ŭ hetym vypadku miejsca, dzie paŭstaje taki asiarodak, vyznačajecca nie z budaŭničaha pohladu, ale biaz vyjniatku dziakujučy najaŭnym abstavinam, jakija vyklikajuć jahony rost. Hetkim čynam urbanisty nia maje mahčymaści vyšukać dziela ździejśnieńnia svajich prajektaŭ najbolš padychodziačaj vakolicy, ale pavinien uličvać vyhlad dadzienaje miajscovaści i jisnujučyja ŭžo zabudavańni.

Pabudova pavierchni vakolicy stvaraje pieršyja ciažkaści, jakija pavinien pieramahać prajektujučy, Ad jaje pieradusim zaležać kirunki i nachił, a praz heta i praviadzieńnie paasobnych vulicaŭ, čyhunak i vodnych šlachoŭ. Vydatnuju rolu hulaje tut taksama pytańnie pravilnaha raźmiaščeńnia sietki vodnaha, hazavaha i elektryčnaha pastačańnia dy ściokaŭ.

Adyli nia tolki sam vyhlad vakolicy, ale i jejny hrunt maje značeńnie pry sialibabudaŭničych razvažańniach. Niehavoračy ŭžo ab tym, što jakaść hruntu ŭpłyvaje niepasredna na raźmiaščeńnie paasobnych budaŭničych abjektaŭ, tak nap.: u blizkaści bałotaŭ nia budzie karysna stavić žyllovyja dzialanki, ale na't sama kanstrukcyja budynkaŭ pierś na pierś abumoŭlenaja prykmietami, ci zahanami hruntu.

Najleps zrazumieć heta možna z nastupnaha prykładu. Smat chto ŭžo z zadziuleńniem ahladaŭ zdymki chmaradzioraŭ (niebaskrobaŭ) u New-York. Čamu-ž u nas u Europie, nia bačycca hetkich hihantaŭ? Rastłumačyć heta možna nia tolki ekanamičnaj astałaściu Europy, ale najčaściej tym, što hrunt, asabliva ŭ siaredniaj i ŭschodniaj Europie nia vytrymaŭ-by vializnaha abciažańnia, jakoje vytvaraje pad saboju hetkaja budynina i ŭsio rassypałasia-b.

Što datyčyć najaŭnych ŭžo zabudavańniaŭ, dyk zrazumieła, sto nie zaŭsiody sialibabudaŭnik znachodzicca u tym dla jaho vyhadnym stanoviščy, kali jany całkom, abo častkava razburanyja padčas vajennych padziejaŭ i hetym samym dadzienaja jamu umoŭnaja tvorčaja svaboda. Najčaściej

adnak davodzicca staroje tolki ŭ miežach mahčymaściaŭ i patrebaŭ žjinačvać i pahadžać z im novaje. Pry hetym; naležyć zaŭsiody mieć na ŭvazie, što kožnaje inžyniernaje ŭładžańnie patrabuje pieravažna značnych vydatkaŭ.

Naahuł, układajučy sialibabudaŭničy plan, treba ŭmieć zdavolić maksymalnuju kolkaść inžyniernych vymohaŭ, nie pierastupajučy adnačasova realnych, hałoŭnym čynam hrašovych mahčymaściaŭ.

Razhledzieŭšy tolki inžynierna-techničnyja ŭmovy, całaje pytańnie było-b vielmi adnabakova vyśvietlenaje. Nielha tut nijak abminuć patrabavańniaŭ hihijeny.

Vyšej užo koratka ŭspaminałasia ab tym, što jakaść hruntu ŭpłyvaje ŭ vydatnaj stupieni na raźmiaščeńnie budaŭničych abjektaŭ. Ale nia tolki svojaści hruntu davodzicca mieć na ŭvazie.

Raźmierkavać pravilna žyllovyja i pramysłovyja dzialanki, vybrać vyhadnuju huščyniu zabudovy i adpaviednyja kanstrukcyji budynkaŭ, dapuścić dastatkovuju kolkaść sonečnych pramieńniaŭ, zabiaśpiečyć urešcie žycharoŭ ad vietru, harадzkoha smurodu i šumu, stvaryć mahčymaści adpačynku - voś u hałoŭnych rysach tyja vymohi, jakija robić sialibabudaŭniku hihijena.

Ale, kali hlanuć na hetuju spravu jašče i z haspadarčaha boku, dyk nia treba zabyvacca, što adnym z nieapošnich zadańniaŭ sialibabudaŭnictva źjaŭlajecca stvareńnie spryjalnych abstavinaŭ dziela haspadarčaha žyćcia, praz abdumanaje raźmiaščeńnie jahonych orhanaŭ, što dazvalała-b na spraŭnaje ich uzajemadziejańnie. Heta z adnaho boku.

Z druhoha boku pavinna być najbolš zroblena ŭ tym kirunku, kab na't najbiadniejšym stvaryć hodnyja, zdarovyja i tannyja žyllovyja abstaviny.

Ad pryrody samoje darovany čałavieku ŭchił, šukać u navakolnym nia tolki dametnaści i karyści, ale i vonkavaha charastva. Sialibabudaŭnik pavinien vałodać vysoka raźvitymi razumieńniem mastackich vartaściaŭ, kab zdoleć najbolš prostuju pabudovu nia tolki pad techničnym, ale i estetyčnym pohladam prytarnavać da navakolla.

Na-žal zrazumieńnie hetaje patreby vytvaryłasia paraŭnalna niadaŭna i nieadnojčy davodzicca ahladać, jakija hłybokija abmyłki z estetyčnaha hledzišča byli zroblenyja, kali kožny, biez adpaviednaje padrychtoŭki, uvažaŭ siabie pakliканym da budaŭnictva.

Apošnija adnak hady vyjavili biazumoŭny postup u kirunku kampazycyji asobnych abjektaŭ na całych adrezkach (vulicy, płoščy) u vadnu architektaničnuju całaść, biez vytvareńnia vyhladu tannaje štandartnaści.

Zdabyćcio vonkavaha pryhastva, było-b nadta płytkim i niepoŭnavartasnym, kali-b pry hetym nia pryśviacić uvahi zachavańniu pryrodnych i mastackich pamiatak dy asablivaściaŭ, umieć ich u naležny sposab apranuć u ramki sučasnaha budaŭnictva.

Što datyčyć finansavych mahčymaściaŭ, dyk hetyja nia patrabujuć asablivych pajaśnieńniaŭ, zreštaj ab ich była ŭžo koratka hutarka vyšej.

Ciapier zastajecca jašče parušyć palityčna-praŭny bok, jaki ŭ značnaj miery ŭpłyvaje na ŭsie vyličanyja nami patrabavańni.

Palityčnyja abstaviny, h. zn. unutrany ład dadzienaje krainy, stvarajuć sialibabudaŭniku spryjalnyja, abo abmiežanyja mahčymaści dziela ŭžyćciaŭleńnia jahonych prajektaŭ. Tak napr. u dziaržavach dzie nieruchomaje majomaść, srodki vytvorčaści i kapitał całkom abo častkova nacyjanalizavanyja, vykanańnie zadańniaŭ sialibabudaŭnika budzie materyjalna i technična mienš skamplikavanym i praz heta nabiraje bolšaha razmachu (pryr. pieradvajenny prajekt razbudovy Miensku), čym u krainach z nieparušnymi pravami pryvatnaje sobskaści. Nieadnojčy adnak u abstavinach dziaržaŭnaha kapitalizmu ŭsio pryśviačajecca asiahnieńniu vonkavych efektaŭ, biez ahladu na sapraŭdnyja karyści i vyhady samoha nasielnictva...

Budaŭnicyja pravy, ci dziaržaŭnyja vyznačeńni ŭstanaŭlajuć pieravažna padrabiaznaści i sposaby vykanańnia budovy, dapuščalnyja materyjały i inš. z šmatlikich pohladaŭ, napr. supraćpažarnaj achovy, su-

procpavietranaje abarony, patrabavańniaŭ achovy zdaroŭja, biaśpieki vuličnaha ruchu i da h. p.

Z usiaho vyšej skazanaha vidać, što kab być sialibabudaŭnikom nie dastatkova mieć nieabchodnyja viedy vykanańnia budaŭničych pracaŭ, ale i jašče zachovanyja prosta ŭ padśviedamaści zdolnaści ŭjaŭlać nakinutaje na papiery ŭ sapraŭdnaści, dy adsiul aceńvać jahonuju žyćciovuju vartaść i metazhodnaść pry zdavalnieńni razhledžanych nami ŭ ahulnych rysach patrabavańniaŭ i zatym ahulnaha postupu.

Nie zaŭsiody adnak samyja zdolnaści dazvalali-b na pravilnaje vyrašeńnie pieravažna nadta składanych pytańniaŭ sialibabudaŭnictva ŭ praktycy. Tamu abaviazkava, kab kožny chto maje z hetaha rodu spravami dačynieńnie, aprača adumysłovych vydańniaŭ, z asablivaj uvahaj i pilnaściu vyvučaŭ, a prynamsia ŭžo ahladaŭ cikavyja ŭ bahata vypadkaŭ prykłady sialibabudaŭničaje tvorčaści ŭ padrabiaznaściach i nieredka ŭ sucelnaści, jakija tut na Zachadzie badaj na koznym kroku možna sustreć.

Ale i kožny čałaviek nie pavinien być u hetym kirunku abyjakavym, bo prablemy hetyja nia vuzka prafesyjnyja, ale zakranajuć biazupynna spravy stodzionnaha žyćcia.

Naša najščyrejšaje zadańnie, kab najvialikšaja kolkaść našych surodzičaŭ uśviedamiła heta i ŭ volnyja chviliny, zamiest usialakaha rodu marnatractva, zajnialisia aznajamleńniem z dasiahnieńniami na budaŭničaj nivie narodu z staroj materyjalnaj kulturaj, jakim źjaŭlajucca niemcy. Sumna sapraudy nazirać, jak my časta prachodzim biazuvažna pobač słaŭnych, ci cikavych budynkaŭ, chitra zdumanych kanstrukcyjaŭ ci ŭładžańniaŭ, tamu tolki, što nia viedajem na što i jak hladzieć.

Chaj-ža hety karotki narys choć krychu ŭzbudzić zacikaŭleńnie da paznańnia navakolnaha, kab kaliś zroblenyja nazirańni my zmahli addać pry adbudovie i ŭpryhožańniu našych zaniadbanych i źniščanych viosak i haradoŭ.

(praciah budzie)

S. K.

Z NAŠAJE MINUŬŠČYNY

PAŬSTAŃNI I PARTYZANŠČYNA NA BIEŁARUSKICH ZIEMLACH Ŭ XVII STAH.

My jašče pad śviežym dajmom partyzanckaje vajny na Biełarusi sŭproć niamieckaha imperyjalizmu i militaryzmu ŭ ich najhoršaj nacyjanalna-sacyjalistyčnaj chormie. Na pačatku niamieckaje akupacyji Biełarusi ŭ letku 1941 hodu šmat chto nie latucieŭ ab čymś padobnym, zdavałasia, što zraŭnavažany biełarus, biełarus šanujučy prava i paradak, nia zdolny da partyzanščyny. Ale dyk-ža akazałasia, što narušeńnie nacyzmam u Biełarusi najelementarniejšych pravoŭ čałavieka, bo navat prava na žyćcio vyviała masy biełaruskija z ich raŭnavahi i jany zamianili svaje cichija chaty na chodańnie lesavych partyzanaŭ. U 1942/444hh. my byli svietkami niačuvanaj u śviecie partyzanckaj vajny, što stałasia adnej z najvažniejšych pryčynaŭ paražy niemcaŭ u hetaj vajnie na ŭschodniaeŭrapejskim froncie.

Ludzi dumajučyja, asabliva, kali jany z histaryčnym zacikaŭleńniam, zadajućsabie pytańnie, ci biełaruskaja partyzanckaja vajna, katoruju

my niadaŭna pieražyli, byĺa adzinaj źjavaju ŭ historyji Bieĺarusi, ci mo' padobnyja źjavy byvali ŭpierad?

Voś-ža byĺa bieĺaruskaja partyzanščyna suproć maskoŭskaha imperyjalizmu ŭ časie paŭstańnia ŭ 1863 h. Na čale hetaha, zapraŭdy partyzanckaha paŭstańnia, stajaŭ na Bieĺarusi bieĺaruski patryjota Kanstancin Kalinoŭski. Byĺa bieĺaruskja partyzanščyna i ŭ časie paŭstańnia 1831 h. Ale bieĺaruskaja partyzanščyna XIX sth, svajimi pryčynami, charaktaram i raźmierami vielmi roźniĺasia ad taje partyzanckaje vajny, što my nazirali niadaŭna.

Zatoje vielmi padobnaja da ciapierašniaj vajny raźmierami i charaktaram byĺa partyzanckaja vajna na Bieĺarusi na pačatku II paĺaviny XVII stahodździa. Dyk hetuju partyzanckuju vajnu tutką karocienka razhledzim. Idzie ab čas 1654-1667 h., kali byĺa vajna polska-bieĺaruskaj /abo litoŭskaj/ Rečypaspalitaj z Maskvoju, z katoraj razam vystupaĺa kazackaja Ukrajina.

Bieĺarus u paĺovie XVII stahodzdzia. Ale śpiarša treba choć najahulniej pradstavić sabie palityčna-sacyjalny i kulturny stan Bieĺarusi ŭ siaredzinie XVII stahodździa. Bieĺarus/Litva/ byĺa niezaležnym haspadarstvam, ad 1569 h. federacyjna zadzinočanym z Polščaju ŭ vadnej Rečypaspalitaj. Ale nia byĺo heta haspadarstva ŭ poŭnaj svajoj sile, jak heta byĺo ŭ papiarednija stahodździ. Z hledzišča palityčna-vajennaha jano byĺo da niekatoraj miery asĺablenym, a ĺadnaja čaść kryvickich ziemlaŭ byĺa ad jaho adarvana da Maskoŭščyny. Z boku kulturnaha bieĺarusy siaredziny XVII sth. nie paspiavali ŭžo ŭ svajim kulturnym razvoju za zachodniaj Eŭropaju, bo sprava kasmapalityzavanaja ŭ jezujickach školach, a pasla i polonizavanaje bieĺaruskaje panstva niedavoli davaĺa ŭžo mecenasaŭ kulturnaje pracy. Z hledzišča relihijnaha, chiba, sprava stajaĺa jašče harej. Ničahusieńki ŭžo nie zastaĺosia ad talerancyji, što byĺa u Kryviji (Litvie) za svaje dynastyji Jahajĺavicaŭ. Ciapier charakternaju rysaju žyćcia byĺo vostraje chodańnie katalikoŭ z jinšymi chryścijanskimi viernikami, asabliva vunijataŭ z pravasĺaŭnymi, dy fanatyzm abiedźviuch staron. Pry hetym abaronnaja starana, jakoju byli pravasĺaŭnyja, ciarpieĺa ahraničeńni i na't pierasłedavańnie. Darma, što hetaje pieraśledavańnie mieĺa ahulny zachodnia-eŭrapejski charaktar, darma, što za prynaležnaść da pravasĺaŭnaje carkvy biespasiaredrnia nie karali, darma, što pravasĺaŭnych nia zmušali vyrakacca jichniaje viery, - adnym sĺovam, darma što hetaje pieraśledavańnie nia mieĺa taho maskoŭskaha charaktaru, ź jakim pa 150 hadoch Maskoŭščyna vystupiĺa suproć vunijataŭ, viedama, -jano vyklikaĺa ŭ pravasĺaŭnych spraviadlivyja niezadavaleńni, a pravasĺaŭnaja duchoŭnaja intelihiencyja ledź nia masava emihravaĺa za hranicu. A što da da-

čynnańniaŭ sacyjalnych, dyk davoli zaciemić, što pałažeńnie sialan było tak sama ciažkoje, jak i ŭva ŭsioj Eŭropie, a što u Maskoŭščynie pryhon byŭ jašče ciažšy, dyk ad hetaha našamu sialanstvu lahčej nia było. Dziela taho, jak i ŭ Zachodniaj Eŭropie, byvali ŭ nas sialanskija paŭstańni, asbliva, kali prykład i inicyjatyvu da ich davała susiedniaja kazackaja Ŭkraina.

Vajna z Maskoŭščynaj 1654-1657 hh. a partyzancki ruch na Biełaruskich ziemlach.

Vos-ža ŭ hetym časie, pačynajučy z 1648 hodu na Ŭkrainie vializmanym połymiem bušavała kazackaje paŭstańnie na čale z hietmanam Bahdanam Chmialnickim. Dähenul Biełaruś nia znała kazactva. Tut byli adno kazaki zamkovyja, značycca, niačyslenyja ražmieram addzieły vajskovaje abarony miestaŭ-ćvierdziaŭ. Hetaje kazactva, što siadzić ŭ adviedzienych jamu vałokach ziamli, vielmi mała maje supolnaha z buntarskim "vojskam zaparoskim" Ukrainy, naležacaj da Polščy. +) Kazackaja arhanizacyja jość aryhinalny vynik asablivych varunkaŭ na niezasielenych šyrokich stepach. Zasielenaje zdaŭna tut asiełaju ludnaściu terytoryja zachavała svaje stałyja chormy žyćcia. Tut sioły, miestački i miesty stajali viakami; u stałaj pracy na rodnaj nivie pražyvała pakaleńnie za pakaleńniem. Dziela hetaha styl žyćcia byŭ tut zusim nakšy, čymsia šyrokaje, z razmacham, ale ŭ tym-ža časie poŭnaje niesupakoju, pryciahvajučaje da siabie avanturystyčnyja elementy žyćcia pryvolnaj Ukrajiny ++).

Paŭstańnie na čale z Bahdanam Chmialnickim na Ukrajinie nia było dziela ŭzyćiaŭleńnia sacyjalnych abo relihijnych metaŭ, darma što hetyja dva mamenty ŭ bolšaj abo mienšaj miery pryjali paŭstańniu, ale zadanniem jaho było nacyjanalna-palityčnaje vyzvaleńnie ŭkrajinskaha narodu+++). A mahčymym rabiła takoje paŭstannie źbrojnaja kazackaja arhanizacyja. U Biełarusi kazackaje arhanizacyji nia było, a toje, da čaho imknulisia ŭkrajincy ŭ svajich paŭstańniach, značycca, svajo sobskaje dziaržaŭnaje byćcio, biełarusy ŭ toj čas mieli, dyk nia było ŭ nas tady i patreby rabić padobnaje, jak na Ŭkrajinie, paŭstańnie. U mienavanych akaličnaściach tolki niadobrym było toje, što Kryvija, jak składovaja časć supolnaj Rečypaspalitaj musiła vystupać suproć zbrojnych chadańniaŭ ukrajinskaha narodu za jaho nacyjanalnaje vyzvaleńnie. Pasla bliskučych kazackich pieramohaŭ nad palakami la Žoŭtych

---

+) Praf. L. Okiševič: Znatne vijskove t-vo na Ukrajini-Hetmanščyni XVII-XVIII stah.

++) L. Varonič: Kryvickaje kazactva XVII sth. (karystaju z rukapisu).

+++) L. Varonič: tamža.

Vodaŭ, Karsunia i Zbaraža, vojska Vialikaha Kniastva Litoŭskaha, viedzie naje Vialikim hietmanam Radzivilam, prystupam uziaŀo Kijeŭ, adnačasna pa lakam udaŀosia razbić Chmialnickaha pad Bierasciečkam. Paśla niaŭdačnaj sajuzu z Krymam Chmialnicki źviarnuŭsia da Maskvy, staviačy Pierajasŀaŭskaj umovaju 1654 h. stvoranaje im ukrajinskaje haspadarstva ŭ vasalnuju zaležnaść ad maskoŭskaha cara.

Paśla Pierajasŀaŭskaje ŭmovy pačaŀasia vajna Maskvy z Rečypaspalitaj za Ukrajinu. Hetkaja vajna nie mahŀa być papularnaj u Kryviji nat' i biaz vyšmienavanych mamentaŭ, što nia spryjali mocnamu stanoviśču Kryviji ŭ kažnaj vajnie. Z pryčyny hieahrafičnaha paŀažennia Bieŀarusi suproć jaje skiravalisia ŭsie siŀy praciŭnika: z uschodu išli vializarnyja maskoŭskija armiji, a z paŭdnia ukrajinskija kazaki. Maskoŭcy z pačatku doŭha zadziaržalisia pry abŀozie Smalenskaj ćvierdzy, a paślej abodva vojski pieramahali kryvicka-litoŭskuju i polskuju armiji i za niaceŀyja dva hady zaniali blizu ŭsie miesty zadzinočanaha bieŀaruskaha haspadarstva - Vialikaha Kniastva Litoŭskaha razam iz Poŀackam, Vilniaj, Koŭniaj i Haradniam.

Hetkija ŭdačy byli z pryčyny niepapuluarnaści hetaje vajny ŭ Bieŀarusi dy tych zahanaŭ u bieŀaruskim haspadarstvie, ab katorych byŀo zaciemlena na pačatku hetaha artykuŀu; a haŀoŭnaje pryhonnym paŀaženniem sialanstva, jakoje, viedama, byŀo nastrojena suproć tych, na kaho pracavaŀa - suproć panoŭ i časci šlachty. Praciŭniki viedali ab hetych nastrojach bieŀaruskaha sialanstva, i kazaki nie skadavali abiacanniaŭ zvolnić sialan ad pryhonu. Ale kazackaje paŭstannie nia mieŀa zadannia zvolnić sialan ad pryhonu, ab čym śviedčyć toje, što kali paśla paŭstannia byŀo arhanizavana ukrajinskaje haspadarstva kazackaje (Hetmanščyna) dyk pryhon u im byŭ nanova ŭviedzieny. I pahatovie nie mahŀa mieci hetaha na ŭviecie Maskva, bo musiŀa-b zvalnieci ad pryhonu taksama sialanstva maskoŭskaje, dzie pryhon byŭ ciažšy. Dyk kryvickaje sialanstva borzda rasčaravaŀasia. Despatyčna niavolnickaja Maskoŭščyna išŀa iz zaleznaj ciažkoj, usiŭ pracinajučaj dyscyplinaj. Despatyčny ŀad Maskvy nierazumieŭ i mahčymaści jakoj-koleččy voli dla novych paddanych carskich. Maskva nivelavaŀa i niščyŀa ŭsio čysta, što rozniŀasia ad maskoŭskaha. A dziela taho pavialičyŀa taksama ŭ Kryviji pryhon sialanstva, kab zraŭnać jaho z pryhonam Maskoŭskim. Aprača taho maskoŭskaje vojska biežmiŀaserna hrabiŀa, pieravažna sialianstva, zdziekavaŀasia nad im i zabivaŀa jaho, tymčasam jak šlachtu maskali staralisia pieraciahnuć na svoj bok i dziela taho mjakčej iz joj abychodzilisia. Žydoŭ maskoŭskija vajavody i sam car Alaksiej Michajŀavič zahadvali topić. Nijakaja carkva, aprača pravasŀaŭnaj niedazvalaŀasia, a i ŭ śviatyniach hetaj maskali hrabili. Car Alaksiej Michajŀavič

vydaŭ zahad: "Kostioła nie byt'..., unijatam nie byt'..., žydam v Biełorusiji+) nie byt', i žyćija nikakoho nie imiet'". Pvasłaŭny šlachcič Mahiloŭščyny Kanstancin Pakłonski, što prabavaŭ być pryjaznym da Maskoŭščyny i z dazvołu cara arhanizavaŭ "Biełorusskoj połk" ++), pisaŭ ukrajinskamu pałkoŭniku Ivanu Załatarenku, što ad maskaloŭ kryvičy, mieli takoje rabaŭnictva damoŭ Božych, jakoha nia bačyli i ad tataraŭ. U druhim liście da taho-ž Załatarenki Pakłonski pisaŭ, što Maskva abiacała ŭ svajich listoch da Kryviji "załatyja słovy" volnašci, dy zamiž taho adziaržali my na nohi svaje "volnašci" žaleznyja kandały. Naahuł dziejańni maskoŭcaŭ u vakupavanaj imi Kryviji pradstaŭlali žudasny abraz. Jany, henyja dziejańni - zadzinočyli ŭsie stany - šlachtu, miaščan, sialan - biełaruskaha narodu i viernikaŭ usich cerkvaŭ - pravasłaŭnych, vunijataŭ, łacinnikaŭ, pratestantaŭ - dy pastavili ich suproć Maskvy. Adnolkavyja nastroji pryviali da adnolkavych dziejańniaŭ. Pa usioj Biełarusi ad Smalenščyny (asabliva ŭ Rosłaŭščynie), cieraž Amścisłaŭščynu i Viciebščynu ažno da Vilenščyny (asabliva ŭ Ašmianskim paviecie) pačali dziejač partyzany. Dzie ich było balej nichto nia viedaŭ. Z paŭnočnaha ŭschodu Kryviji maskoŭskija kamandziry pisali caru, što najbolšaja kolkašć partyzanaŭ jošč u hustych baroch Smalenščyny i Viciebščyny; adhetul partyzancki ruch pierakidaŭsia navat u tyja ziemliBiełarusi, što jašče da 1654 h. byli pad stałaj akupacyjaj Maskvy, budučy ŭpierad adrvanymi ad "Litvy". Dla Maskvy byŭ heta asabliva niebiaśpiečny fakt. Kryčma kryčać relacyji maskouskich stralcoŭ, pasyłanyja caru: "Šyšy+++), gosudarj naš maśnych ludiej tvoich poobivautj!" Partyzany dziejali małymi hrupami, ale dziela taho, što ich było mnostva, to złučalisia i ŭ vialikija addzieły. Mieli jany svaich daznanych pravadyroŭ, jak F. Babrovič, Mindviła, Muraška i inš. Asabliva Mienščyna prasłaviłasia svajimi partyzanckimi hałavarami. I u Mahileŭščynie arhanizavałasia z centram u Čavusach cełaja partyzanckaja armija na čale z pałkoŭnikam Ivanam Niečajom++++). Mieła jana 16 terytaryjalnych adzinak. Choć partyzany henaj armiji pa tahačasnaj modzie zvalisia kazakami, to adnak u sapraŭdnašci jany imi nia byli. "Kazactva" było dla ich časovym sposabam baraćby za vyzvaleńnie svajoj baćkaŭščyny, na zausiody zastavacca kazakami jany nia dumali.

+) Maskoŭski carski dvor i "Posolskoj prikaz" zvali Kryviju ŭ henym časie "Biełorussija", choć maskoŭskaje hramadztva i ŭvieś narod zvali jaje Litvoj.
++) Nieŭzabavie jon razam iz svajim pałkom pierajšoŭ na bok uradavych vojsk Vialikaha Kniastva.
+++) Šyš - u tahačasnaj maskoŭskaj movie aznačaŭ lesavoha razbojnika.
++++) Pachodziŭ z Padolla, ale stajaŭ na biełaruskim nacyjanalnym

U krytyčny mament urad Vialikaha Kniastva šukaje vychadu, aktyvizujučy zahraničnuju palityku: Biełarusy na čale z kniaziem Radziviłam stanoviacca sajužnikami Švedau i schinajuć ich da vajny z Maskvoju (pačałasia ŭ maji). Krychu paślej, pa śmierci B. Chmialnickaha 1657h., za jahonaha nastupnika hietmana Ivana Vyhoŭskaha+), biełarusam udałosia schinuć jak ukraincaŭ, tak i palakaŭ pajści pa tradycyjnaj liniji palityki Vialikaha Kniastva. Pavodle Hadziackaj umovy 1659 h. Ukrajina advaročvałasia ad Maskvy i stanaviłasia treciaj pobač Polščy i Kryviji-Litvy raŭnapraŭnym siabram zadzinočanaj Recypaspalitaj. Ale paśla pieršych vialikich udačaŭ (Vyhoŭski razbiŭ u 1659 h. la Kanatopu hałoŭnyja maskoŭskija siły) Maskvie ŭdałosia, vykarystoŭvajučy svaju ahienturu, arhanizavać razład siarod ukrajinskich kazakoŭ i zrabić novuju ŭmovu z novym hietmanam J. Chmialnickim. Usio-ž nia hledziačy na toje, što Švedy u 1660 hodzie pamirylisia byli z Maskvoju - maskoŭskaje vojska było supolnymi siłami partyzanaŭ i rehularnaha vojska Vialikaha Kniastva prymušana pakinuć terytoryju Biełarusi; adstupała jano jašče bardziej, čymsia upierad nastupała, imściłasia pry hetym kryvava na nasielnictvie, hrabiačy i palačy pa darozie. Vajna skončyłasia miram u Andrusavie 166 h.

Praz vajnu hetu Biełaruś była žudasna vyniščana. Ale praz jaje jakraz adnym družnym vysiłkam usich stanaŭ i słajoŭ narod naš jašče raz pakazaŭ svaju niaŭchilnuju volu da niezaležnaha isnavańnia.-

Dr. J. Janučonak.

Z narodnaha.

U ČYSTYM POLI JALINA

(Biełaruskaja kazackaja pieśnia).

U čystym poli jalina, Kraj Dunaju jalina, jalina.
Tudy my jšli kazački, Kraj Dunaju kazački, kazački.
Stali nočku načavać, Kraj Dunaju načavać, načavać.
Stali jalinu rubać, Kraj Dunaju jalinu rubać.
Žarki ahoń raskładać, Kraj Dunaju raskładać, raskładać.
Viačeranku hatavać, Kraj Dunaju hatavać, hatavać.
Pa viačery lehčy spać, Kraj Dunaju lehčy spać.
Usie kazački pasnuli, Kraj Dunaju pasnuli, pasnuli.
Adzin kazak nie ŭsypaŭ, Kraj Dunaju nie ŭsypaŭ, nie ŭsypaŭ.
Usich kazakoŭ paabudžaŭ, Kraj Dunaju paabudžaŭ, paabudžaŭ.
Ustavajcie kazački, Kraj Dunaju kazački, kazački.

hruncie, padobna jak paślej Pilip Orlik, rodam z Aśmianščyny byŭ paśla Mazepy ukrajinskim hetmanam.
+) Jon mieŭ žonku kryvičanku z viedamaha rodu Steckievičaŭ dy svajakoŭ i pryjacielaŭ u "Litvie". Sam Vyhoŭski pachodziŭ z Aŭruča. Zaparožcy kazali ab im, što "vin Łytvyn".

Para koniam abrok dać, Kraj Dunaju abrok dać, abrok dać.
Abrok daŭšy - napajić, Kraj Dunaju napajić, napajić.
I šyneli pakatać, Kraj Dunaju pakatać, pakatać.
Dy da siodłaŭ šykavać, Kraj Dunaju šykavać, šykavać.
Para ŭ pachod vystupać, Kraj Dunaju vystupać, vystupać.
Pojdziem z Turkam vajavać, Kraj Dunaju vajavać, vajavać.
Turkaŭ u pałon zabirać, Kraj Dunaju zabirać, zabirać.
Usiu Tureččynu prajdziem, Kraj Dunaju prajdziem, prajdziem.
Na Karpaty my zajdziem, Kraj Dunaju my zajdziem, my zajdziem.

(Zapisaŭ B.D. ad I. Stelmašuka z vioski Krasnaje Siało, Vaŭkavyskaha pav. u 1938 hodzie.)

Maleńki Feljeton.

PADSŁUCHANAJE.

Voś tabie i vyleźli!

I ŭ hubernatary!

I ŭ prezydenty!

I daviernyja prybočnyja radnyja pry samym hałoŭnym - ... i sciažki na hrudzi biel-čyrvona-bielyja pryčeplivali...

Ćfu!

I treba-ž było z hetym chamjom biełaruskim dzieła mieć!.. z hetymi mužykami! Z hetymi vastrožnikami... visielnikami! -

I da čaho hetaja ludzkaja požadź daviadzie!

Ot, viadoma! Pryzvyčajilisia dobra - "paradačna" žyć!

Abrastałasia - tre' pryznacca - u sała ŭ hetaj fašystoŭskaj Polščy - dyrechtarami, čynoŭnikami...

Potym i pry "asvabadzicielach" u 39-ym, hetaksama nia zhoraj žyłosia.

Viadoma. Pryšłosia adnu rubryku ŭ pašparcie z "polskaj" na "russkuju" zamianić... Dy padkavac jak naležycca...

Nu, a tut raptam znoŭ źmiena! Novyja asvabadziciełi kažuć: mužykom biełaruskim "apiekavacca" buduć.

Bratki vy maje! A my jak-ža?

Słužyli adnym panom, a potym durhim (ćfu! heta značyć: asvabadzicielam), a ciapier nas adstavić u bok ci što chočuć?!

Dy jak-ža hetyja biełaruskija mužyki biaz nas vytryvajuc?

Nu... i pryjšłosia nam znoŭ pašparty, treci raz, pierarablać.

Pavypisvali my "biełarus" (i navat nie z dvuma "S"!).

I pajšli asvabadzicielam prystavicca.

A jak-ža!

I pryniali nas, z rukami raspasciortymi - (nia mužyki viadoma, a ichnyja asvabadzicieli!).

I zažyli my znoŭ. Nia horš starych časoŭ!

Dzie nia horš! U šmat lepš!

Mużykom apiekavalisia bie/aruskim, aż dym kureŭ! Mas/a, sa/a - vo! Pa hor/a!

A visielnikaŭ, hetych vastrožnikau, što za hetuju tam "niezaležnuju" dzie možna u lahiery, u turmy, a dzie da/osia i na viaroŭku...

I pačali tut nam na javie śnicca sny cudoŭnyja,...

Pasad prezydencki, hubernatarski-namieśnicki... šlify hienеralskija... pravadnickija...

Dzie śnicca!.. Vo!! Rukami macali!..

Try-y-m-ma-li-i!..

Až tut: trach! Niby u kazcy! By/o i niama!

Tolki značok nahrudny u kišani astaŭsia!..

Kab nia hetaja apieka nad bie/aruskim mużykom... Nia hetyja namieśnictvy... načalnictvy... siadzieŭ-by ciapier ča/aviek na miescy i znoŭ sa/a jeŭ-by u asvabadzicielaŭ...

A tak, krucisia jak vuž! Dy dajadaj staroje zo/ata.

A ha/oŭna nia viedama, jaki značok na hrudzi načapić?..

Ci svoj stary trochkolerny, carski, ci "andrejeŭski" noŭšy, ci bie/-čyrvony polski, ci jaki juhas/avianski-kataleŭski?

Dzie t/uściej budzie? Nijak nie dajdzieš da tołku!..

Ćfu! Voś ulezli ŭ kašu!

A ŭsio z hetymi bie/arusami!

A im, hetym visielnikam, jak-by z huśia vada!

Voś narod!

Zdychaje... haniajuć jaho... papichajuć... zdziekujucca... A jon svajo! zmahalisia 50 hod i jašče nia stolki budziem! A pieramožam!!!

Voś i pahavary z takimi!

Nu dy što! Viedama da turmaŭ hetakija papryvykali i da turemnych padka/otak...

A nam ab sale dumać treba!

Bahas/avi-ž śviataja K a r / a v a c k a j a !

Symon Zaciaty.

-oOo-

Z BIEŁARUSKAHA ŽYCCIA.

Śviatkavannie ŭhodkaŭ śmierci Janki KUPAŁY.

Dnia 21. lipienia h.h. biełaruskaje hramadztva Miunchenu i vakolicaŭ uračysta adznačyła 4-yja ŭhodki śmierci Praroka biełaruskaha adradžennia J. Kupały.

Z hetaje nahody Biełaruski Kamitet u Miunchenie pry sudziejanni Sajuzu Bieł. Palityčnych Viaźniaŭ i Biełaruskaha (Kryvickaha) Studenckaha Zhurtavańnia ładziŭ pryśviečanuju pamiaci paeta uračystuju akademiju, jakaja adbyłasia ŭ sali teatru "Lira" a 15-aj hadzinie.

Nia hledziačy na niespryjalnaje nadvorje na akademiju prybyli aprača šmatlikich biełarusaŭ z Miunchenu i blizkich lahieroŭ, taksama i pradstaŭniki inšych nacyjanalnasciaŭ.

Akademiju adčyniŭ karotkaj pramovaj zastupnik staršyni Bieł. K-tu, padkreśliŭšy vydatnaje značennie tvorčaści J. Kupały ŭ biełaruskim nacyjanalnym adradžeńni. Kali paśla raschiliłasia zasłona vačom prysutnych pradstaviłasia pryhoža prybranaja scena: na ciemnaj asnovie siarod zieleni biełaruski ściah a nad im vialiki, mastacka vykakany adnym z małodych biełaruskich malaroŭ partret J. Kupały. Nastupna studentka R.K. adyhrała na fartepijanie dva muzyčnyja tvory: sonata F-mol Bethovena i „Impromtu" Schuberta, zbirajučy zasłužanyja vopleski.

Žyćcio i tvorčaść J. Kupały, jak čałavieka i jak patryjota, adlustravaŭ u natchnionych słovach spadar A., čujucy jahonyja słovy, nielha było dzivicca ślozam, jakija šmat u kaho z prysutnych zjavilisia ŭ vačoch...

U śled za hetym studenski chor prapiajaŭ žałobnuju pieśniu "Zavajovanym", słovy jakoje napisanyja J. Kupałaj.

Paśla paet M. Siadnioŭ pradeklamavaŭ svaju paemu "Cień Janki Kupały", jakaja dziakujučy svajoj mastackaści, blizkaści źmiestu, i vyraznа vykazanym patryjatyčnym matyvam, zrabiła na prysutnych hłybokaje ŭražańnie. Dalej vystupali śpievaki-salisty: studentka L.J. - sapran ("Chaču ja z Taboju sustrecca") i student B.S. - tenar "U niadzielku ranieńka". Aboich spievakoŭ publika ŭznaharodziła burnymi vopleskami.

Z deklamacyjami vieršaŭ J.Kupały vystupali: spadarynia V.R. - "Nad Niemanam" i student B.D. - "Na schod" i "Pierad budučyniaj". Z pačuccim [illegible] vanyja vieršy znajšli siarod prysutnych haračy adha[illegible]

Studencki chor pad kiraŭnictvam studenta R.R. udała vykanaŭ niekalki patryjatyčnych i narodnych biełaruskich piesniaŭ: "Nie pahasnuć zorki ŭ niebie", "Žyŭ na śviecie Lavon", "Oj, lacieli husi" i inš. Huki rodnaje pieśni, jakaja tak redka čujecca na čužynie, naviejali šmat kamu dumak ab rodnych honiach... I tamu zakliučnaja deklamacyja spadaryni Ž. vieršu J. Kupały "Caru nieba i ziamli" stałasia ahulnaj malitvaj prysutnych:

"Viarni nam Baćkaŭščynu Boža,
Kali Ty car i nieba i ziamli"!

Na zakančennie akademiji prysutnyja adpiajali biełaruski nacyjanalny himn.

Biełaruskaja Hreka-katalickaja (vunijackaja) Carkva.

Kanhrehacyja dla Uschodniaje Carkvy daručyła z dniom 13.4.46 hodu apieku nad viernikami biełaruskaj nacyjanalnaści a. Mikałaju Vajakoŭskamu, apostalskamu vizytataru i administrataru Hr.-Kat. Carkvy ŭ Niamieččynie, jaki źjaŭlajecca ŭkraincam i kiravaŭ dahetul spravami ŭkrajinskaje Hr.-Kat. Carkvy.

Z hetaje pryčyny a. Vajakoŭski vydaŭ pasłańnie da biełarusaŭ-

-vunijataŭ, u jakim zaklikaje ich vykonvać chryscijanskija abaviazki u dačynienni da bližnich i carkvy, a taksama i słužyć Baćkauščynie-Biełarusi.-

"Adradžeńnie Savieckaj Biełarusi".

Pad takim zahałoŭkam savieckaje radyjo ŭ svajoj pieradačy parasiejsku padało da viedama, što ciapier na Biełarusi, jak rezultat "stalinskaj nacyjanalnaj palityki" i rupnasci rasiejskaha narodu ab biełaruskim, za dva pavajennyja hady adbudavana 10.000 kałhasaŭ i 208.000 kałhasnych damoŭ. Pracuje 10.338 pradpryjemstvaŭ, u hetym liku 1500 novaadkrytych industryjalna-kałhasnych pradpryjemstvaŭ, kala 6.000 fabrykaŭ i zavodaŭ, 41 chimičny zavod, 11.000 pačatkavych školaŭ, 22 dasledčyja instytuty.

Pasiaŭnaja płošča abyjmaje 5.350.000 ha. U tym 20.000 ha. kok-sahizu. Naličajecca 209 haradoŭ i 9.200 siołaŭ. Namiečany piacihadovy plan adbudovy, jaki maje być zakončany ŭ 1950 hodzie.-

Sa studenckaha žyccia.

Biełaruskija studenty ŭ Marburhu.

Dnia 10.8 sioleta studenty UNRRA Marburskaha universytetu ładzili ŭracystaje zakančeńnie semestru, na jakim biełaruskaje studenctva hodna siabie zareprezentavała. Na prahramu składalisia: spravazdaŭčy referat u anhielskaj movie, kancertnaja častka, harbatka i ahulnyja tancy. Siarod prysutnych byli ŭsie studenty UNRRA, zaprošanyja hości i pradstaŭniki UNRRA na čale z kiraŭničkaj studenckaha lahieru ŭ Marburhu, Miss Schupak. Kancertny addzieł byŭ sapraŭdnaj revelacyjaj, Vystupaŭ biełaruski miašany chor. Nasampierš była vykanana "Dumka" Karłoviča, jakaja hłybinioj muzyki i naležnym vykanańniem zrabiła na prysutnych vialikaje ŭražańnie. Druhoj piesniaj była polka "Jasiuk", jakaja taksama dziela rytmiki ŭsim vielmi spadabałasia. Dalej išli solo i duety u łatyskaj movie. Nastupnym numaram byŭ mužčynski kvartet, jaki pobač ukrajinskich i rasiejskich piesniaŭ prapiajaŭ taksama dźvie biełaruskija. Paśla hetaha iznoŭ vystupiŭ biełaruski chor i prapiajaŭ dźvie pieśni: "Zastolnuju" - harm. Ravienskaha i "Kalinku" - harm. Kapturoviča. Pieršaja pieśnia dziela składzienaje harmanizacyji i adnosna nievialikaha choru - 16 asobaŭ - była vykanana siarednia, zatoje druhaja svajim čysta narodnym liryzmam chapała ŭsich biaz vyniatku za dušu.

Paśla kancertu prysutnyja pierajšli na harbatku ŭ straŭniu. Absyrnaja hetaja studenckaja mensa była ŭdekaravana nacyjanalnymi flahami 8-mi nacyjanalnasciaŭ, siarod ich, pobač litouskaha i ukrajinskaha, visieŭ biała-čyrvona-biełу biełaruski ściah.

Tak siańońnia ŭ cichim Marburhu, pad pratektaratam UNRRA pravodziać čas paśla ščaślivaha zakančeńnia semestru studenty abjadnanych nacyjaŭ.

Zastajecca tolki pažadać, kab Biełaruskaje Studenckaje Zhurtavańnie ŭ Marburhu i nadalej trymała pieršaje miesca ŭ studenckich pačynach tamašniaha ŭniversytetu.-

J. Zareka.

B(K)SZ Miunchien. Vybieh na Ammersee.

U niadzielu 11 žnivienia h.h. B(K)SZ ładziła ekskursyju na malaŭničaje, kolki dziasiatkaŭ na paŭdzionny-zachad ad Miunchie-

nu pałoženaje voziera Ammersee.
A 7-j hadzinie ranicy ŭsie ŭdzielniki sabralisia na Starnberger Bahnhof. Chutka byli razdadzienyja bilety, ustanoŭlena ci ŭsio patrebnaje zachoplena z saboju i ciahnik rušyŭ...
U vahonie zaraz-ža znajšłasia hrupka śpievakoŭ, jakaja ŭsiu darohu viesialiła nas biełaruskimi piesniami. Chto nia pieŭ, ahladaŭ praz vokny pryhožuju vakolicu, što rałlahłasia pobač čyhunki.
Hetkim čynam zusim niapryкmietna dajechali my na miejsca. Usie adrazu ścvierdzili, što vybar Ammersee na metu našaha vybiehu byŭ całkom ščaślivy. I sapraŭdy:vialikaje voziera, raskinułasia šyroka siarod lasistych uzhorkaŭ, vakoł jaho prahladajuć z-zielani biełyja budynki, a na dalahladzie rysujucca ciomnyja chrybiety Alpaŭ...
Padziviŭšysia na krajavid, našaje tavarystva puściłasia ŭzdoŭž bierahu na pošuki prypynku. Śpiarša zajšlisia ŭ strečny Gasthaus, dzie na terasie, ź jakoje raściłaŭsia cudoŭny vobraz voziera, spažyli supolna śniedańnie, pierasypajučy jaho śmieškami i žartami.
Paśniedaŭšy, stvoranaja tut-ža „inicyjatyŭnaja hrupa" pašła zdabyvać čajku, a rešta padałasia na volnaje pavietra.
Pašla doŭhaje vandroŭki, ŭdałosia narešcie taki advajavać kavałak ščylna abłoženaha publikaj bierahu. Zaraz-ža była raźviešanaja sietka i impravizavanyja družyny pačali „zaciataje" zmahańnie ŭ šulaka. Tyja, chto zachoŭvaŭ u spartovych spravach neŭtralnaść, rabili vyhlad, što pilna vučacca, abo prosta adpačyvali ŭ hustoj travie.
Pad abied źjavilisia našyja navihatary z čajkaj, pryvoziačy jašče paru źapoźnienych siabroŭ. Zrazumiełaja reč, čajka adrazu stałasia centram ahulnaha zainteresavańnia a na't i ryvalizacyji, asabliva siarod kalažanak. Usio-ž dziakujučy prytomnaści i rycarskaj pastavie kavaleraŭ, udałosia utrymać paradak i kožny z achvotnikaŭ zmoh pa niekalki razoŭ vypłyści na davoli burnyja u hety dzień chvali voziera.
Viarnuŭšysia z čajki i vady, usie nakinulisia na reštki našych ścipłych zapasaŭ, jakija ŭ mament źnikli z tvaru ziamli. I hetym razam žarty i śmiech sypalisia, by z rukava.
Na-zad pašla południa i tak užo niepryvabnaje nadvorje, zusim sapsavałasia i rasstroiła našyja dalejšyja plany. Choćki nia choćki daviałosia skručvać manatki i dabiracca pad hustym daždžom da chaty.
Nia hledziačy na hetkaje, davoli prykraje zakančeńnie našaha vybiehu, udzielniki usio-ž zachavali ab im pryjemny ŭspamin.-

Raźvitańnie z dyrektaram team'u 108.

Dnia 4 -ha žniunia h.h. adbyłosia raźvitańnie studentaŭ našaha Universytetu z adychodziačym u Ameryku dyrektaram t. 108. Uračystaść adbyłasia davoli daloka za horadam, la padnožža Alpaŭ. Ciomnaj noččy pry vohnišču sabraŭsia persanel UNRRA i dyrekcyji Universytetu a taksama značnaja kolkaść studentaŭ. U prahramie ŭračystaści, pobač inšych nacyjanlanaściaŭ, vystupali i biełaruskija studenty-mastaki. Našyja melodyjnyja pieśni zrabili na prysutnych miłaje ŭražańnie.

Supolny biełaruska-ukrajinski viečar paeziji.

Dnia 9 -ha žniŭnia h.h. u pamieškańni ŭkrajinskaha hurtažytku pry Führichstr. 53 adbyŭsia litaraturny viečar, na jakim vystupili sa svajimi tvorami: ukrajinski paet Leonid Połtava i biełaruski paet Masiej Siadniou. Pieršym čytaŭ svaje tvory Masiej Siadnioŭ. Mišanaja ukrajinska-biełaruskaja aŭdytoryja, piera-

važna akademičnaja moładź, družnymi hučnymi vopleskami vyjaŭlała svajo pryznańnie paetu, poŭnaje zrazumieńnie i ščyry vodhuk na vyrazanyja jim u biespasiaredni sposab dumki i intencyji. Nia mienš horača i impulsyŭna adkliknulisia słuchačy i na prasiaknutyja spakojnym liryzmam dy aviejanyja łahodnym sumam patryjatyčnyja tvory sp. Pałtavy. Viečar pakinuŭ duža miłaje uražańnie. Staršyni ukrajinskaha i biełaruskaha stdenckich zhurtavańniau ščyra dziakujučy paetam za vystupy, padkreślili vahu takich supolnych imprezaŭ i vykazali pažadańnie časciej jich paŭtarać.

Supracoŭnictva miž biełaruskimi
i ŭkrajinskimi studentami.

Z adnačasovaje inicyjatyvy Ŭkrajinskaje Studenckaje Hramady i B(K)SZ u Miunchenie, dnia 16 -ha žniŭnia h.h. adbyłosia pasiedžańnie delehataŭ abodvych tavarystvaŭ z metaj stvareńnia kaardynacyjnaha vorhanu pamiž uspomnienymi arhanizacyjami. Na hetym pasiedžańni byŭ zakładzieny Biełarusko-Ukrajinski Mižstudencki Kamitet Supracoŭnictva i apracavany jahony rehulamin. Metaj BUMKS źjaŭlajecca kultyvavańnie dobrasusiedzkich i sardečnych dačynieńniaŭ pamiž studenctvam abodvuch narodaŭ i niasieńnia ŭzajemnaje dapamohi.

Abšyrniejšaja infarmacyja ab dziejnaści BUMKS budzie źmieščana ŭ bližejšym n-ry "Kryvickaha Śvietaču".

--- -+- ---

V I A S I O Ł Y   K U T O Č A K

U kryvym lustry.
(Atrymanyja abjavy)

Vydajom:
užo druhi hod biełaruskuju hazetu. Patrabujecca ad zaraz asoba, jakaja zmahła-b nadrukavać pieršy numar.

Filistry

Uvaha!
Na čužy karavaj rot nie raźziaŭlaj.

Biełarusy z Ameryki

Zapiarečvajem
biespadstaŭnym čutkam, byccam my mieli kaliś niešta supolnaje ź niejkaj Autakiefalijaj.

Archipastyry

Pišu
spravazdačy z imprezaŭ, što nidzie i nikoli nie adbyvalisia. Dla biełaruskich arhanizacyjaŭ źmienšanyja ceny.

Žurnalist

Pryjmaju
na miesiačny kurs praktyki asoby, jakija žadali-b atrymlivać adrazu dapamohi ad usich mahčymych i niemahčymych arhanizacyjaŭ. Pieršynstvo majučym pačatki. (Šavinistyja nie biarucca pad uvahu).

Zaavansavany

Prosim
paviedamić nas, kali mahčymym budzie zajmać na Biełarusi dachodnyja pasady.

Apatrydy

Zaprašaju
ŭsich, chto zhodzien trymać „maju ruku" da mianie na ahulnabielaruski źjezd. Najaktyuniejšym deklaruju teki ŭ Majim Kabinecie (da zastupnika Staršyni Rady Ministraŭ uklučna).Nijakich fizyčnych, intelektualnych ci maralnych abmiežavańniaŭ - voś usie Maja Prahrama!

Leader Niezaležnaje Partyji Svabody i Vyhody

Zapišu
ŭ pamiatnuju knižku, kožnaha, chto pazyčyć mnie hrošy.

.. Student-samatužnik

Paviedamlu
za cyharetu patentavany sposab atrymlivańnia troch abiedaŭ na adnu kartku.

Vynachodnik

Źmianiaju
z pryčyny nabližeńnia terminu hadavych ekzamienaŭ prybytkovuju koncesiju na źbirańnie „byčkoŭ" u Miunchenie, na takuju-ž u inšym akademickim asiarodku Bavaryji. Prapanovy źmiaščać u „K.S." pad

„Železny student"

Vykonvaju
nieadkładna dyrektyvy centru na adlehłaść. Za dakładnaść ručajusia hałavoju.

Delehat BSSR. Paryž.

ŹMIEST